

”Det handlar om kärlek”

- ett projekt om barns och ungdomars rättigheter

En metod för att driva ett samverkansarbete mellan myndigheter och frivilligorganisationer med fokus på hedersrelaterat förtryck och våld

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Rädda Barnen

Save the Children Sweden

*Rädda Barnen kämpar för barns rättigheter.
Vi väcker opinion och stöder barn i utsatta situationer – i Sverige och i världen.*

*Vi ser en värld som tillgodoser varje barns rätt till liv och utveckling,
trygghet och skydd och rätt till delaktighet.*

© 2011 Länsstyrelsen Östergötland och Rädda Barnen

Projektledare: Sara Mühling

Redaktör: Sara Mühling

Skribenter: Sara Mühling och Camilla Forsberg

Referensgrupp: Juno Blom, Sara Bäckström, Lars Holmgren och Hanna Linell

Korrektur: Skandevall Media

Layout: Mediakontoret AB, Norrköping

Tryck: Mediakontoret AB, Norrköping

Du kan beställa metodboken med medföljande film genom att gå in på www.rb.se/bokhandel.

Ange artikelnummer: 10739

Materialet är gratis, porto tillkommer.

Rädda Barnen

107 88 Stockholm

Telefon, växel: 08 – 698 90 00

info@rb.se

www.rb.se

www.dinarattigheter.se

Omslag: Artic matt 250g.

Inlaga: Maxioffset 120g, godkänt enligt kriterierna
för EU-blomman samt EMAS certifierat, ISO 14001.

**”Genom kärlek blir
vi människor”**

Monika Larsen Dennis

Innehållsförteckning

Förord	6
Inledning	9
Bakgrund	13
Framväxten av Det handlar om kärlek	15
Varför jobbar vi med hedersrelaterat förtryck och våld?	17
Dubbel utsatthet	19
Definition av hedersrelaterat förtryck och våld	19
Viktigt att tänka på när det handlar om hedersrelaterat förtryck och våld	20
Hur kan HRV ta sig uttryck?	21
Arrangerade äktenskap och tvångsäktenskap	22
Hedersmord	23
Homosexuella, bisexuella och transpersoner	23
Heder, kriminalitet och/eller missbruk	24
Hur många drabbas?	24
Det handlar om kärlek	26
Förberedelse inför att dra igång	28
Mottagare	28
Värdegrund	28
Barnkonventionen och lagstiftning	29
Föräldrabalken	30
Samverkansgruppen - vilka måste vara med?	31
Projektet - steg för steg	32
Steg 1: Samverkansmöte och planering	32
Steg 2: Ytterligare planering	33
Steg 3: Praktiska detaljer tar form och skolor fastslås	34
Webbplatsen ”Dina rättigheter”	35
Chatt-jour	35
Att kommunicera samma sak	36

Konceptet - Kärleken är fri	37
Upplägg under skolveckorna	38
Utställning och informationsbord	38
Aulapresentation	38
Teater/film	39
Klassrumsbesök	39
Korridorhäng	40
Upplägg i korthet:	41
Uppföljning efter skolveckan	42
Erfarenheter och varianter	44
Norrköpingsmodellen	44
Vetlandavarianten	46
Åtvidabergsvarianten	46
Skolan	47
Värderingsövningar	48
Heta stolen	48
Fyra hörn	48
Oavslutade meningar	49
”Kärleksmanifestet”	49
Fallfrågor	49
Dilemmasaga	49
Diskussionsfrågor	50
Rangordningen	50
Kontaktinformation, stöd & hjälp	51
Förslag/Tips på annat material	55
Referenslista	57
Bilaga 1: Frågor och svar	58
Bilaga 2: Erfarenheter från projektet i Norrköping	63
Övningsdel	67
Filmen:	83

Förord

Boken *Vilsen längtan hem*, är en sann berättelse om hedersrelaterad maktutövning och är skriven av Melissa Delir. Tills hon var 18 år, levde hon i en ständig solförmörkelse – en vardag präglad av fysiskt och psykiskt våld, i hennes fall grundad i en kristen hederskultur. I boken ställer hon sig frågor som.

Finns det överhuvudtaget människor i det svenska samhället som bryr sig om och vill att en sådan som jag ska bli lycklig?

Är samhället som sådant emot flickor i min situation?

Kan man egentligen lita på att samhället vill en väl?

Så många hade funnits i min närhet, men jag vet inte varför de aldrig reagerade, var det för att de inte förstod eller var de rädda för att göra något? Men det fanns också många fina människor som brydde sig om mig, bland annat min mellanstadie lärare som föll i tårar efter elva år när hon såg mig som vuxen. Hon höll om mig i sin famn och jag kände hennes värme och omtanke. Jag kände hur tiden vreds tillbaka. Jag kände mig som en liten flicka som äntligen hamnade i min lärares famn med slutna ögon och att hon nu förstod att jag hade levt i en isolerad värld som gjorde mig till en osynlig individ. Hon förstod nu att jag till varje pris hade velat bevara och skydda familjens/släktens namn och rykte. Att jag därför inte vågat berätta hur jag faktiskt hade haft det hemma, även om hon frågade många gånger.”

I vårt land finns det alltför många ”Melissor”, barn som lever så långt ifrån sina rättigheter. Barn som inte får rätten till sina tankar, känslor och kroppar. Barn som inte vet vad de ska göra, barn som slits mellan att vara lojala mot de personer som gör dem illa och som de ofta ändå älskar, samtidigt som situationen känns ohållbar. Barn som inte vet vem de kan vända sig till, för att få släppa ut det som gör så ont. Men vi vet att ni finns.

”Finns det överhuvudtaget människor i det svenska samhället som bryr sig om och vill att en sådan som jag ska bli lycklig?” Melissa Delir

Den här boken är till för er som vill arbeta för att just stärka barn och ungas rättigheter till ett liv fritt från våld, hot och andra former av kränkningar och övergrepp. Materialet kan hjälpa en myndighet, frivilligorganisation eller skola i arbetet att motverka hedersrelaterat förtryck och våld. Ni gör det genom att tillsammans med andra aktörer synliggöra barns rättigheter. I boken kommer ni att få tillgång till tidigare erfarenheter, praktiska tips och verktyg för att kunna jobba med denna fråga.

Projektet har tidigare tagit fram en handbok tillsammans med en film för att beskriva det lokala arbetet i Norrköping, där projektet startade 2008. I den reviderade upplagan som du nu håller i har boken anpassats efter det nationella projekt som det ser ut idag, med en tydligare beskrivning av konceptet *Kärleken är fri* och vilka riktlinjer som ska följas för att kunna arbeta utifrån projektidén *Det handlar om kärlek*. Filmen som gjordes utifrån det lokala arbetet i Norrköping medföljer, och finns att tillgå i boken.

Varsågod att ta del av materialet och låt er inspireras!

Elisabeth Nilsson

Landsbövding i Östergötland

Lars Carlsson

Chef för Rädda Barnens Sverigeprogram

Juno Blom

Utvecklingsamordnare

Länsstyrelsen Östergötland

Sara Mühling

Projektledare

Rädda Barnen

”Den här boken är till för er som vill arbeta för att just stärka barn och ungas rättigheter till ett liv fritt från våld, hot och andra former av kränkningar och övergrepp.”

Inledning

Är kärleken fri? Det är huvudfrågan i projektet *Det handlar om kärlek*, som vill synliggöra barns och ungdomars rättigheter till ett liv fritt från våld, hot och övergrepp. Vi som har skapat projektet tror att något av det viktigaste här i livet är kärlek. Kärlek och förälskelse är något som berör alla, unga som gamla. Kärleken kan i vissa fall vara så underbar att det känns som att det är den som gör livet värt att leva, men i andra fall också vara jobbig, olycklig och kanske fruktansvärd. I vårt samhälle finns det tydliga föreställningar om vilken sorts kärlek som är den rätta, men ännu fler om vad som är fel. Faktorer som kan påverka om andra uppfattar kärleken som ”rätt” eller ”fel” kan vara hudfärg, religion, kön, etnicitet, klass eller funktionsnedsättning.

Att inte få välja fritt vem man vill vara ihop med eller att inte fritt få välja utbildning, fritid eller vänner inskränker på ens fri- och rättigheter som människa. Det är viktigt att veta att alla har rättigheter, och att alla har rätt att själv välja sitt eget liv.

När vi sätter fokus på en så grundläggande mänsklig känsla som kärlek, och pratar om hur den i vissa fall kontrolleras, ger det oss en bred ingång att prata om mänskliga rättigheter i stort.

Arbetet sker ute på skolorna och eleverna får genom projektet information om sina rättigheter, diskutera en utställning, se en teaterpjäs och göra värderingsövningar. Projektet ger elever och skolpersonal möjlighet att under en vecka diskutera innebörden av barns rättigheter tillsammans med ansvariga myndigheter och frivilligorganisationer. Det leder också till direkta aktioner från polis, socialtjänst eller tjejjour. Projektet är ett gyllene tillfälle för alla vuxna att få inblick i ungdomars vardag och verklighet. Dessutom är det roligt att som yrkesverksam som ska värna om barnens bästa att få komma ut och träffa ungdomar på deras arena.

”När vi sätter fokus på en så grundläggande mänsklig känsla som kärlek, och pratar om hur den i vissa fall kontrolleras, ger det oss en bred ingång att prata om mänskliga rättigheter i stort.”

Att projektet finns på skolan under en hel vecka, gör det möjligt att skapa relationer med elever och verkligen visa att vuxenvärlden vill ta ansvar för barn som är eller riskerar att utsättas för övergrepp. Dessutom har det inneburit ökad kunskap hos elever, lärare och myndigheternas personal.

När skolveckan är avslutad erbjuds eleverna möjlighet att chatta med polis, socialtjänst samt tjejjouren.

Projektet har en egen sajt, www.dinarattigheter.se, där eleverna kan läsa mer om sina rättigheter och var man kan vända sig för att få råd och stöd.

Här nedan följer en kortfattad beskrivning av vad boken innehåller och vad man kan använda materialet till. För att underlätta för dig som läsare är boken uppdelad i de olika avsnitten *Bakgrund*, *Projektidén* *Det handlar om kärlek*, *Konceptet Kärleken är fri*, *Erfarenheter och andra varianter*, *Värderingsövningar*, *Kontaktinformation*, *Förslagtips på annat material* och *Filmen*. Vi har sedan valt att ta med erfarenheter från projektet i Norrköping som en bilaga från föregående bok samt en bilaga för frågor och svar.

Bakgrund

Beskriver kortfattat allmänt om barns situation gällande våld, hot och andra former av övergrepp och om hur projektet växte fram till vad det är idag. Här beskrivs också begreppet Hedersrelaterat förtryck och våld.

Projektidén ”Det handlar om kärlek”

Det här avsnittet vill förtydliga projektidén *Det handlar om kärlek* och visa på vilka riktlinjer som finns att följa. Här tydliggörs att projektidén bygger på samverkan mellan flera aktörer i samhället, och att denna samverkan bygger på en gemensam värdegrund i synen på barns rättigheter.

”Vi vet att vi i verkligheten måste kämpa för att leva upp till Barnkonventionen. Vi måste arbeta med dessa frågor varje dag, och med att sprida kunskap, informera och levandegöra barnets rättigheter.”

Konceptet ”Kärleken är fri”

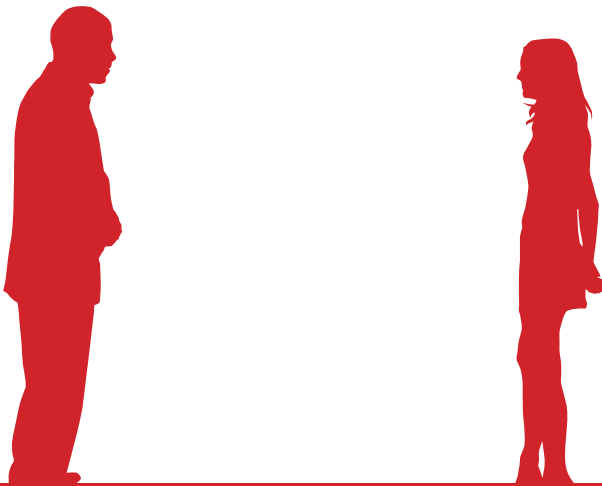
Tar upp det utarbetade tillvägagångssättet som kom att tas fram för arbetet ute på skolorna. Avsnittet beskriver förberedelser inför skolbesök, upplägg på skolan, utställning, material att använda, chatt och webbplatsen www.dinarattigheter.se.

Erfarenheter och andra varianter

Avsnittet behandlar Norrköpings erfarenheter som pilotkommun, men också andra orters erfarenheter. Här beskrivs några exempel på orter som valt att arbeta med projektiden men som kanske inte helt och hållet valt att göra som i Norrköpingsmodellen.

Värderingsövningar och fallbeskrivningar

Övningarna är anpassade utifrån en målgrupp bestående av högstadie- och gymnasieelever. Vissa kanske är mer lämpade för äldre ungdomar än för de yngre, och tvärtom. Man är fri att välja och sedan anpassa dessa utifrån ett eget tänk.

”Att projektet finns på skolan under en hel vecka, gör det möjligt att skapa relationer med elever och verkligen visa att vuxenvärlden vill ta ansvar för barn som är eller riskerar att utsättas för övergrepp.”

Kontaktinformation

Här hittar ni viktiga kontaktuppgifter till aktörer som arbetar för barn och ungas rättigheter.

Tips på annat material

Här ges tips och förslag på annat material som kan användas i att stärka barn och ungdomar i sina rättigheter.

Filmen

Filmen togs fram av pilotprojektet i Norrköping, och visar på hur arbetet startade och gick tillväga under skolbesöken. Filmen består av flera intervjuer av de olika aktörerna och är framtagen för att inspirera myndigheter och frivilligorganisationer på andra orter.

Bilaga 1:

Frågor och svar

Här har frågor samlats som kommit upp under projektets gång. Dessa har besvarats av den nationella samordnaren/projektledaren och samverkansgruppen i Norrköping. Dessa frågor och svar kan vara ett stöd inför och i arbetet med projektet/konceptet.

Bilaga 2:

Erfarenheter från projektet i Norrköping

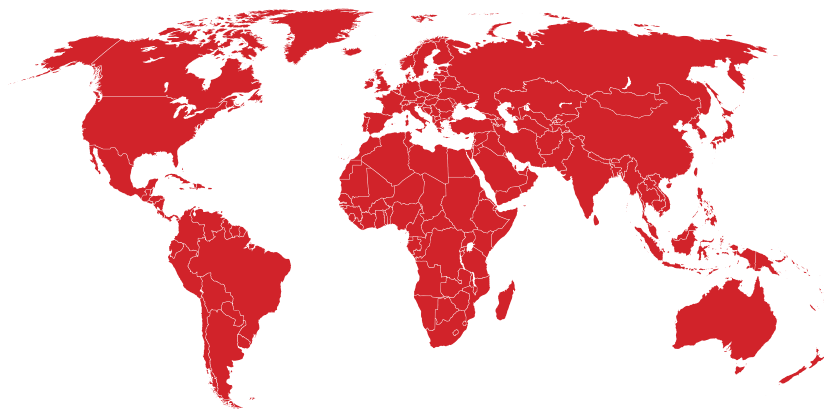
Beskriver ursprungsprojektets erfarenheter i Norrköping.

”Det finns tydliga politiska direktiv om att hedersrelaterat förtryck och våld är ett samhällsproblem som ska prioriteras.”

Bakgrund

I Sverige finns det alltför många barn och ungdomar som far illa av våld, hot, kränkningar och andra former av övergrepp. Barn som lever i en hotfull miljö, där varje steg kan vara avgörande för hennes/hans liv. Det kan handla om barn och ungdomar som inte har någon fritid utan blir instängda i hemmet efter skolan, som inte har rätten att få vara kära och som lever i skräck för att giftas bort mot sin vilja. Ungdomsstyrelsen visar att 70 000 unga mellan 16 – 25 år i Sverige upplever att de inte själva får välja vem de ska gifta sig med. Av dem är 8 500 ofta oroliga över att giftas bort mot sin vilja. (Ungdomsstyrelsens rapport *Gift mot sin vilja*: 2009).

Den 21 juni 1990 skrev Sverige på FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen). Det innebär att vi ska följa konventionens 54 artiklar i alla beslut som berör barn. Vi ska exempelvis leva upp till att inga barn i Sverige enligt artikel 2 ska diskrimineras på grund av kön, etnicitet, religion, social bakgrund eller dylikt. Barn ska ha rätt att gå till skolan, ha en egen fritid, ha rätt till utbildning (artikel 16, 28).

”Nationens lagar ska ta hänsyn utifrån barnets bästa och ska följa Barnkonventionen som ett riktmärke i alla beslut.”

Många fler artiklar beskriver vilka barnets rättigheter är och att dessa ska förverkligas. Barnkonventionen är unik på många sätt. Bland annat är den universell, vilket innebär att den gäller alla barn i hela världen. Den är också juridiskt bindande till den nation som skrivit på den och sedan antagit den. Nationens lagar ska ta hänsyn utifrån barnets bästa och ska följa Barnkonventionen som ett riktmärke i alla beslut.

Sedan 1979 har Sverige, som första land i världen, en anti-aga-lag. Men det betyder inte att vi är ”i land”. Vi vet att vi i verkligheten måste kämpa för att leva upp till Barnkonventionen. Vi måste arbeta med dessa frågor varje dag, och med att sprida kunskap, informera och levandegöra barnets rättigheter. Inget barn ska behöva bli kränkt, utsatt för övergrepp eller bli fysiskt eller psykiskt misshandlad.

Det finns tydliga politiska direktiv om att hedersrelaterat förtryck och våld är ett samhällsproblem som ska prioriteras. 2007 antog regeringen en handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. I handlingsplanen finns det uppdrag till myndigheter och frivilligorganisationer som ska öka kunskapsnivån samt förbättra samverkan mellan myndigheter och frivilligorganisationer.

Under 2010 utkom Regeringens skrivelse 2009/10:229 som kompletterar handlingsplanen vad gäller hedersrelaterat våld. Ytterligare fokus läggs här på att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja. Skrivelsen framhåller bland annat projektet *Det handlar om kärlek – ett projekt om barns och ungas rättigheter* som en lyckad metod för att nå unga i arbetet med att stärka deras rättigheter. Man lyfter fram vikten av att myndigheter och frivilligorganisationer samverkar för att förebygga och stärka ungas rättigheter och att man i projektet *Det handlar om kärlek* lyckats med detta.

”För att ett barn som är utsatt för kränkande behandlingar ska få rätt hjälp, behövs samverkan mellan myndigheter och organisationer.”

Framväxten av Det handlar om kärlek

Länsstyrelsen Östergötland har under flera år jobbat med olika regeringsuppdrag för att arbeta förebyggande med frågor som rör hedersrelaterat förtryck och våld. Bland annat har man tagit fram ett metodstöd för samverkan, som riktade sig till ansvariga myndigheter och frivilligorganisationer i en kommun. Målgruppen för samverkan är barn och vuxna som utsätts för hedersrelaterat förtryck och våld, men kan likväl användas för det generella kvinnofridsarbetet samt människohandel för sexuella ändamål.

Dessa strategier för samverkan var inte tillräckliga. Alltför många barn och unga har liten eller ingen kunskap om sina rättigheter och den lagstiftning som ska skydda dem från hot, våld och övergrepp. Många barn och unga saknar kunskap om de myndigheter och frivilligorganisationer som kan och ska ge stöd till ett utsatt barn. Faran finns då att oavsett hur många samverkansdokument som skapas inom en kommun, så är det inte tillräckligt för den utsatte om information om arbetet aldrig kommer fram till den som utsätts eller riskerar att utsättas för övergrepp. Det är en sak att tänka kloka tankar och få ned dem på ett papper, det avgörande ligger i om det verkligen når ut till målgruppen, att hjälp finns att få. Att det finns tydliga handlingsplaner och samverkansdokument är dock en förutsättning om man ska gå ut och synliggöra sig för de barn och unga som är eller riskerar att utsättas för övergrepp.

Efter en utbildning med Polisen i Östergötland, kom frågan till Länsstyrelsen Östergötland från en grupp poliser som arbetade med ett tydligt ungdomsperspektiv, att de ville göra sig synliga för barn och unga som utsattes eller riskerade att utsättas för våld och övergrepp av familjen/släkten. Nu fick Länsstyrelsen Östergötland en möjlighet att förverkliga den idén, att lyfta ut samverkansgruppen till skolan.

”Alltför många barn och unga har liten eller ingen kunskap om sina rättigheter och den lagstiftning som ska skydda dem från hot, våld och övergrepp.”

Rädda Barnen kontaktades för att ta fram, driva och hålla ihop arbetet eftersom de har ett tydligt rättighetsperspektiv och är vana att arbeta med Barnkonventionen i olika projekt. Projektidén togs fram och formades. Och så skapades *Det handlar om kärlek*.

Från lokalt arbete i Norrköping till nationellt uppdrag

Det handlar om kärlek startade i Norrköping hösten 2008. Sedan dess har ryktet om den konkreta och lyckade modellen spridits till fler kommuner. Länsstyrelsen Östergötland fick ett regeringsuppdrag att anpassa metoden och webbplatsen www.dinarattigheter.se till att kunna användas nationellt, vilket har gjorts i samarbete med Rädda Barnen.

För att projektet ska behålla sin ursprungliga framgångsfaktor, som både handlar om värdegrund och metod, har vi formulerat riktlinjer för projektarbetet. Att projektet genomförs enligt samma principer på alla orter och med samma material och formspråk möjliggör känslan av en nationell kampanj. Det är en tillgång både för genomförare och för målgrupp. Att arbeta med *Det handlar om kärlek* blir ett ställningstagande för vuxnas ansvar för att säkerställa barn och ungdomars rättigheter. Ett budskap som förs fram på samma vis får större genomslagskraft.

Sammanfattning

- ✓ Ungdomsstyrelsen visar att 70 000 unga mellan 16 – 25 år i Sverige upplever att de inte själva får välja vem de ska gifta sig med. Av dem är 8 500 ofta oroliga över att giftas bort.
- ✓ Med den här metodboken vill vi tydliggöra vuxnas ansvar för att säkerställa barn och ungdomars rättigheter.
- ✓ Metoden har nu blivit nationell modell och sprids runt om i kommunerna i landet.

”Det handlar om kärlek startade i Norrköping hösten 2008. Sedan dess har ryktet om den konkreta och lyckade modellen spridits till fler kommuner.”

Varför jobbar vi med hedersrelaterat förtryck och våld?

Syftet med *Det handlar om kärlek* är att motverka hedersrelaterat förtryck och våld(HRV). Vi utgår från barns rättigheter, med Barnkonventionen som utgångspunkt, vilket är gemensamt för alla barn, istället för att leta efter orsaker som kan ligga till grund för våldet. Om vi skulle gå in i ett klassrum och prata om ”heder” skulle troligtvis få identifiera sig med problematiken, kanske inte ens de som verkligen är utsatta. Det är lätt att man hamnar i ett ”vi och dom-tänk”. Genom att arbeta med ett inkluderande rättighetsperspektiv gör vi barn till barn utan förbehåll för klass, etnicitet, kön eller funktionsnedsättning. Vi ska vara tydliga med att oavsett vad våldet har sin grund i finns inte något försvar eller hänsynstagande när ett barns rättigheter kränks. Ett liv fritt från förtryck och våld är en rättighetsfråga.

Att särskilt belysa det hedersrelaterade våldet innebär inte att påstå att det skulle vara av grövre karaktär än mäns våld mot kvinnor eller att dess mekanismer totalt skiljer sig från de mekanismer som ligger till grund för mäns våld mot kvinnor. I de flesta fall hittar vi förmodligen mer som förenar än som skiljer. För att kunna möta unga flickor och pojkar på ett konstruktivt sätt när de har utsatts för våld i hederns namn krävs det dock att vi ser deras specifika behov. Det finns ingen anledning att ställa olika typer av våld mot varandra. Låt oss istället ha de mänskliga rättigheterna som utgångspunkt för vad varje människa borde ha rätt till och skydd ifrån.(Länsstyrelsen Östergötland: 2008)

Med förhoppning om att vi alla är medvetna om att varje individ är unik, så är det ett måste att se de flickor/pojkar, kvinnor/män som dagligen berövas de rättigheter de har enligt internationell och svensk lagstiftning. Att inte synliggöra deras livssituation är enligt FN ytterligare ett brott mot de mänskliga rättigheterna, men då från statens sida.

”Ett liv fritt från förtryck och våld är en rättighetsfråga.”

Vår huvudsakliga uppgift är att se till att stoppa alla former av förtryck, oavsett vilken grund de vilar på.(Länsstyrelsen Östergötland: 2008)

”Det värsta var att mina föräldrar visste precis hur de skulle bete sig när de mötte det svenska samhället, dvs. på utvecklingssamtal på skolan med mina lärare. Mina lärare förblindades av allt skådespeleri från mina föräldrars sida, trots att jag uttryckte mitt dåliga mående på många olika sätt, bl.a. genom mitt fysiska, aggressiva, spontana och utåtagerande beteende mot både elever och min lärare som jag egentligen tyckte om väldigt mycket! Jag hade enorma koncentrationssvårigheter, vilket medförde till att jag blev sen i kunskapsutvecklingen. Skolan stämplade mig som en ointelligent elev och därför tillsatte de extra resurser som ändå inte tog bort symtomen. Den berodde på en problematik som går emot demokrati och mänskliga rättigheter. Jag har inga rättigheter eftersom det var som att leva utan själ för att kunna överleva i männens värld. Min själ är bara en liten del av helheten. I deras ögon är jag ingen individ som ska mötas med acceptans och respekt.” Melissa Delir, 23 år.

När man pratar om barn och unga som utsätts för hedersrelaterat förtryck och våld, finns det en risk för att vi har stereotypa föreställningar om vilka som drabbas. Vi vet att alla barn och unga reagerar olika när de utsätts för hot, förtryck och våld. Symtomen på detta kan vara allt ifrån elever som är högpresterande, elever som är utmanande, elever som är utåtagerande till elever som kan hamna i missbruk och kriminalitet. Man ser deras beteende, men förstår inte orsaken som ligger till grund för elevens handlande. När vi inte förstår barnet, har vi svårt att ge de insatser och stöd som barnet behöver.

Genom konstruktivt samarbete, hoppas vi kunna göra skillnad för barn som inte får sina rättigheter tillgodosedda.

Dubbel utsatthet

De barn som lever i en hederskontext får ofta många av sina rättigheter begränsade. De lever ofta ett dubbelliv. I hemmet kan de inte berätta hur de har det i skolan och i skolan kan de inte berätta hur de har det där hemma. För att få tillgång till sina rättigheter tvingas ungdomarna ta sig friheter som föräldrarna inte vet om. Om något händer med barnet när det tagit sig större frihet än det får, kan han eller hon inte vända sig till familjen för hjälp eller stöd. Dubbellivet leder till en dubbel utsatthet, då det för många barn och ungdomar känns omöjligt att be om hjälp från föräldrar/vårdnadshavare om barnet/ungdomen hamnar i ett problem.

Definition av hedersrelaterat förtryck och våld

Här nedan följer den definition som regeringen satte i sin handlingsplan 2007.

/.../ När det gäller hedersrelaterat våld och förtryck är kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet central och starkt knuten till kollektivet. I hederstänkandet står föreställningar om oskuld och kyskhet i fokus och familjens rykte och anseende ses som avhängigt flickors och kvinnors faktiska eller påstådda beteende.

Detta förhållande kan vara mer eller mindre uttalat och kontrollen kan sträcka sig från vardagliga former av begränsningar i flickors och kvinnors liv som berör exempelvis klädval, socialt umgänge och rörelsefrihet till livsval som utbildning, jobb och giftermål och skilsmässa. I sin mest extrema form resulterar hederstänkandet i hot om våld och våld, inklusive dödligt våld.

Det hedersrelaterade våldets kollektiva karaktär innebär att det kan finnas fler förövare av båda könen och att offren kan vara både kvinnor och män samt flickor och pojkar. Det kan också innebära att våldet sanktioneras av familjen och den närmaste omgivningen, även av andra kvinnor/.../

För att förstå mekanismer i en hederskontext, läs mer på www.hedersfortryck.se och www.regeringen.se/hedersfortryck.

”Vi ska vara tydliga med att oavsett vad våldet har sin grund i, finns inget försvar eller hänsynstagande när ett barns rättigheter kränks.”

Viktigt att tänka på när det handlar om hedersrelaterat förtryck och våld

- ▶ Familjens/gruppens heder är avhängigt flickans sexualitet, detta kan även gälla pojkars sexualitet.
- ▶ Att våldet och förtrycket ofta är kollektivt accepterat.
- ▶ Att det kan vara en kollektiv handling och finnas ett kollektiv som är förövare.
- ▶ Individens behov är underordnat gruppens intressen, individen har/ tvingas ta ett eget ansvar för att upprätthålla gruppens heder.
- ▶ Släkten/familjen kan återfå hedern genom att bestraffa den som har vanhedrat dem.
- ▶ Förövarna kan vara både kvinnor och män.

”Det handlar inte om vad min pappa tycker, det handlar om vad andra tycker att min pappa ska tycka” Sagt av flicka, 17 år.

”Jag har lärt mig att min kropp är min kropp och jag bestämmer om den...”

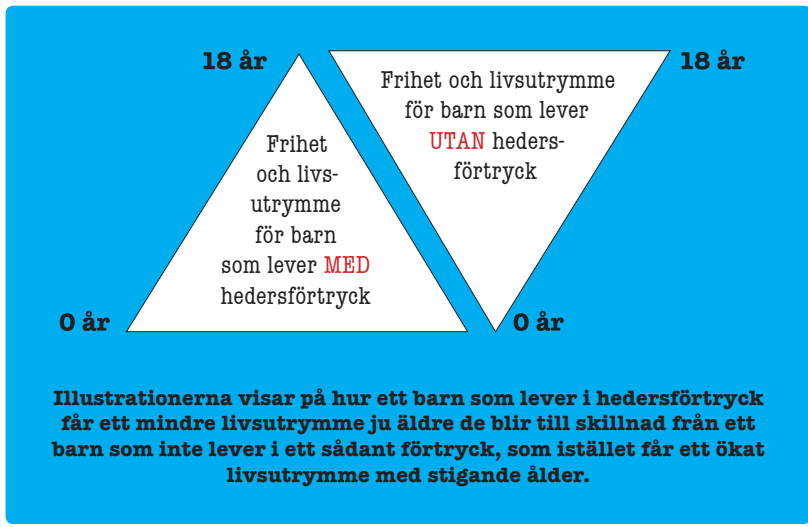
Eleven på gymnasiet i Vetlanda

Hur kan HRV ta sig uttryck?

Genom olika typer av begränsningar, bestraffningar kontroll, hot, tvång, våld och/eller mord. I fokus är kyskheter och äktenskap, som blir en familjefråga på så vis att man ibland bestämmer vem flickan/pojken ska gifta sig med genom olika arrangerade äktenskap, och att man vill försäkra sig om att hon är oskuld när hon gifter sig. Följande begränsningar kan förekomma:

- ▶ Får inte umgås med andra, t ex inte umgås med någon av motsatt kön.
- ▶ Får inte ha pojk-/flickvän, inte välja livspartner.
- ▶ Får inte delta i viss undervisning i skolan, såsom sexualundervisning, simning.
- ▶ Får inte göra vardagliga saker såsom fika, gå på stan, gå på disco, bio.
- ▶ Kontroll av vad man gör, hur man betar sig.
- ▶ Får inte studera vidare.
- ▶ Får inte gå ut (Länsstyrelsen Östergötland: 2008; Polisen: 2009; Rikspolisstyrelsen: 2009).

"Jag är 19 år men har ingen frihet. Tre kusiner turas om att kolla vad jag gör och vem jag umgås med när jag inte är hemma." Sagt av flicka, 19 år.

Om flickan eller pojken bryter mot hedersnormerna så måste de enligt dessa principer bestraffas på något sätt, då de har fläckat familjens heder. Några vanligt förekommande bestraffningar är:

- ▶ Beslagtagen mobiltelefon.
- ▶ Begränsning i rörelsefrihet.
- ▶ Inte få delta på skolaktiviteter, t ex skolresa.
- ▶ Stark psykisk press och kränkningar, misshandel.
- ▶ Indragning av pengar.
- ▶ Att ”frysas” ut av familjen (Länsstyrelsen: 2008; Polisen: 2009; Rikspolisstyrelsen: 2009).

Arrangerade äktenskap och tvångsäktenskap

Arrangerade äktenskap förekommer inom familjer med hederstänkande och det drabbar både pojkar och flickor. Familjen anser att det är de, och inte flickan/pojken som ska välja äktenskapspartner för att på så sätt kunna upprätthålla familjens goda rykte (Polisen: 2009). Arrangerade äktenskap handlar ofta om att hålla ihop familjen/släkten. Regeringen benämner arrangerade äktenskap och tvångsäktenskap i begreppet ”*Gift mot sin vilja*”. I skrivelsen 2009/10:229 vill man komma bort ifrån begreppet arrangerade äktenskap och istället ha ett begrepp som visar på att de äktenskap som är problematiska är de som sker mot någons vilja. Läs mer på justitiedepartementet: <http://www.regeringen.se/sb/d/13343> eller på UD: <http://regeringen.se/sb/d/12650>.

”Då homo-, bi- och transsexualitet inte är tillåtet inom familjer med starka hedersnormer är heterosexuella relationer det enda tänkbara.”

Hedersmord

Hedersmord är inte särskilt vanligt, men förekommer och är den yttersta konsekvensen av HRV. Anledningen till att hedersmord tas upp här är att det är något som gemene man kopplar ihop direkt med begreppet hedersrelaterat förtryck och våld. Det är den del av problematiken som media väljer att beskriva. Det som då hamnar i skymundan är att morden ofta föregås av ett liv med många begränsningar, hot och våld för den unge. Det är viktigt att påpeka att samhället har ett ansvar att agera i dessa ärenden långt innan det går så långt att en familjemedlem dödar en annan i hederns namn.

Homosexuella, bisexuella och transpersoner

Då homo-, bi- och transsexualitet inte är tillåtet inom familjer med starka hedersnormer är heterosexuella relationer det enda tänkbara. Om en flicka/pojke är homosexuell, bisexuell eller transsexuell kan de bestraffas även för detta (Rikspolisstyrelsen: 2009). Läs mer på www.heder.nu.

”Det är bra att diskutera och få ’träna’ på att respektera andras åsikter.” Tjej årskurs 8, Linköping

Heder, kriminalitet och/eller missbruk

När flickor och pojkar tvingas bryta med sin familj, och inte får det stöd och de insatser de har rätt till och behov av, finns en risk att de kan komma att utveckla ett missbruk och hamna i kriminella sammanhang. Drogen kan bli en tröst och ett botemedel mot smärta, och kriminalitet kan ge bekräftelse och ett sammanhang. Läs mer på www.tankom.net.

Hur många drabbas?

Det finns ett flertal studier som pekar på att många drabbas av HRV, men många menar att det finns ett stort mörkertal. I *Oskuld och heder – en undersökning av flickor och pojkar som lever under hedersrelaterad kontroll i Stockholms stad*, som genomfördes av Stockholms universitet, gjordes en enkätundersökning bland alla högstadieelever i Stockholm stad där det bland annat framkom att:

För flickor:

- ▶ 23 procent av flickorna hade krav på sig att vara oskuld när de gifte sig och fick inte ha pojkvän.
- ▶ 16 procent fick inte själva välja livspartner och/eller umgås socialt med pojkar.
- ▶ 11 procent begränsades i skolan och på fritiden.

För pojkar:

- ▶ 7 procent av pojkarna fick inte umgås socialt med jämnåriga flickor, inte själva bestämma flickvän eller själva välja vem de ska gifta sig med och/eller förväntades vara oskuld.
- ▶ 4 procent uppgav begränsningar vad gällde skola och fritid.
- ▶ 3 procent hade utsatts för kränkningar, hot och våld (Schlytter, A. mfl Stockholms universitet: 2009).

"All forms of violence against women and girls committed in the name of honour should be criminalized and those deliberately participating in, facilitating, encouraging or threatening violence against women and girls in the name of honour should be penalized." FN:s förre generalsekreterare Kofi Annan

Under 2008 genomförde Ungdomsstyrelsen en större studie kring arrangerade äktenskap och tvångs gifte där det framkom att ungefär fem procent av alla unga mellan 16 och 25 år i Sverige upplevde att de inte hade möjlighet att fritt välja vem de skulle gifta sig med. Fler är flickor än pojkar (Ungdomsstyrelsen, 2008).

Sammanfattning

- ✓ Hedersrelaterat förtryck och våld (HRV) har mycket gemensamt med annat våld, däribland mäns våld mot kvinnor.
- ✓ Det som skiljer sig: kollektivet förövre, gruppen stödjer våldet, individen underordnad kollektivet.
- ✓ Grunden i HRV: flickan/kvinnan är oskuld när hon ingår äktenskap genom kontroll av flickors och kvinnors sexualitet.
- ✓ Begränsningar/bestrafningar för att se till att hon är äktenskapsduglig.
- ✓ Drabbar även pojkar.
- ✓ HRV tar sig flera uttryck: begränsningar (får inte leka med vem som helst, inte delta i studier och undervisning, ej en fri fritid), bestraffningar, arrangerade äktenskap/tvångsäktenskap (valet av partner görs av familjen), hedersmord (den yttersta och grävsta formen av HRV).
- ✓ Många drabbas och HRV innebär en kränkning av de mänskliga rättigheterna.

För att vidare förstå och få kunskap om ämnet rekommenderar vi att man bjuder in en kunnig föreläsare i ämnet.

Det handlar om kärlek

Projektet *Det handlar om kärlek* drivs av Rädda Barnen i samverkan med Länsstyrelsen Östergötland. För att arbeta utifrån projekttidén krävs att alla involverade aktörer har en tydlig värdegrund kring barns rättigheter och de mänskliga rättigheterna. Ett av huvudsyftena med arbetet, och som också gör projektet unikt, är samverkan mellan myndigheter och frivilligorganisationer och att träffa barn och ungdomar i deras miljö. Därför bygger projektet på att flera aktörer såsom frivilligorganisationer och myndigheter deltar och att skolan som arena är i fokus.

Det finns tre grundprinciper att utgå ifrån i arbetet med *Det handlar om kärlek*. Dessa ska följas:

- ▶ Att träffa och möta barn och unga i deras vardagsmiljö.
- ▶ Att samverka mellan frivilligorganisationer och myndigheter i arbetet kring att levandegöra barns rättigheter.
- ▶ Att arbeta utifrån Barnkonventionen.

1. Hela problematiken handlar om att lyfta upp barns rättigheter så att de finns och att de ska bli självklara för dem. Ett sätt är att träffa barn i deras miljö för att informera. Skolan är, till stor del, den plats som barn och ungdomar spenderar sitt vardagliga liv och där de kan ha sin så kallade frizon. Det är viktigt att myndigheter och organisationer kommer till dem och synliggör sina ansvarsområden och att vuxna är tydliga med att barn har rätt till ett liv fritt från våld och förtryck. Och att vuxenvärlden finns där när hjälpen behövs.

”Det är viktigt för oss inom polisen att arbeta förebyggande med våld i nära relationer. Just därför har det här projektet tillsammans med andra aktörer gjort vårt arbete starkare.”
Närpolisen, Norrköping

2. Olika myndigheter och organisationer möter frågan om hedersförtryck och våld i sitt dagliga arbete. Alla har kanske inte kontakter med andra aktörer som besitter en annan erfarenhet eller kompetens. För att ett barn som är utsatt för kränkande behandlingar ska få rätt hjälp, behövs samverkan mellan myndigheter och organisationer. På så sätt får den utsatte hjälp i förlängningen på ett hållbart sätt och det förebyggs misstag under arbetets gång.

3. Projektet utgår från FN:s konvention om barnets rättigheter. Den är grunddokumentet i arbetet för alla barns rättigheter. Den utesluter ingen, utan inkluderar alla barn. Istället för att använda ett problembaserat upplägg kring hedersförtryck utgår projektet från ett rättighetsperspektiv. Rättighetsperspektivet bygger på Barnkonventionen som slår fast att alla barn har samma värde och rättigheter, och att alla barn ska respekteras. Som barn räknas varje individ upp till 18 år. Barnkonventionen säger att barn har särskilda rättigheter som staten i sin tur har skyldighet att leva upp till. En självklar förutsättning är då att unga har kunskap om sina rättigheter och vad det innebär, och att unga har möjlighet att vara delaktiga. Det är först när man vet sin rätt som man också kan kräva den. Att sprida kunskap och medvetenhet om rättigheter och könsdiskriminering är en av grundprinciperna i projektet *Det handlar om kärlek* och en viktig del i kommunikationen i konceptet *Kärleken är fri*. Då projektet uppmärksammar kärlek ur olika synvinklar öppnar detta för att det berör alla barn oavsett om de är utsatta för HRV eller inte. Det är viktigt att komma ihåg att HRV alltid ska vara huvudingrediensen i projektet, även om andra frågor också inryms.

"Alla barn ska veta om deras rättigheter."
Elev från Mörmoskolan, Hammarö kommun

Förberedelse inför att dra igång

Mottagare

En viktig del att ha i åtanke inför starten av projektet är att de som involveras, det vill säga myndigheter/organisationer, är redo att möta de barn och ungdomar som behöver hjälp. Detta innebär att de involverade i projektet blir mottagare för de barn som tar kontakt, och att dessa arbetar för att barn inte blir svikna i sitt möte med myndigheten/organisationen.

Det är viktigt att fundera kring om du och din verksamhet är förberedd på att möta barn och unga som är utsatta för hedersrelaterat förtryck och våld. Vad är ert ansvar? Handlingsplan för den egna verksamheten/samverkansplan mellan alla berörda aktörer är en förutsättning i den kommun projektet verkar i. Om någon utsatt behöver hjälp träder kommunens riktlinjer och den lagstiftning som finns i kraft. Saknar kommunen riktlinjer går det att ta hjälp av Länsstyrelsen Östergötlands metodstöd för handlings- och metodstöd. Se på www.hedersfortryck.se.

Värdegrund

För att driva projektet är det viktigt att känna sig trygg i de dokument som projektet utgår ifrån och att ställa sig bakom den värdegrunden. Därför är det viktigt att alla inblandade har kunskap om Barnkonventionen som är en av projektets grundprinciper. I projektet ingår även den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och kvinnokonventionen. Det är viktigt att alla inblandade aktörer har ett tydligt barnperspektiv, därför behöver ni i gruppen fundera på vad det innebär för er. Ställ frågorna:

- ▶ Vad är det att ha ett barnperspektiv?
- ▶ Vad betyder det för mig, vad betyder det för dig, var betyder det för min organisation?
- ▶ Vad betyder det för barnet/den unge?

Barnkonventionen och lagstiftning

Projektet utgår ifrån Barnkonventionen, vilket framgår av grundprinciperna ovan. Den viktigaste idén bakom Barnkonventionen är att barns rättigheter är okränkbara. Barnkonventionen ratificerades av FN:s generalförsamling 1989, och två senare undertecknades den av en majoritet av världens länder. Det betyder att Sverige, som har ratificerat Barnkonventionen, förbinder sig till att värna om barns rättigheter. Fram till början av 2000-talet var det bara två länder i världen som inte ratificerat konventionen. Barnkonventionen bygger på 54 artiklar om mänskliga rättigheter för barn upp till 18 år, och är ett internationellt juridiskt bindande dokument. De 54 artiklarna är alla lika viktiga, men de mest grundläggande principerna anses ändå finnas i fyra av artiklarna. Dessa fyra är:

Artikel 2 handlar om att alla barn är lika mycket värda. Inget barn ska diskrimineras utifrån kön, etnicitet, språk, religion, föräldrars politiska tillhörighet, fattigdom eller funktionshinder.

Artikel 3 handlar om barnets bästa, och att barnets bästa alltid ska komma i främsta rummet. Politiker, myndigheter och domstolar ska alltid tänka på vad som är det bästa för barnet i alla beslut de tar. Det ska vara synligt hur myndigheter och politiker tänkt kring barnperspektivet.

Artikel 6 lyfter fram barnets rätt till liv och utveckling. Det kan handla om att länder ska se till att barn inte blir dödade, dels i krig, men också i att få vård och medicin när de är sjuka. Det handlar också om att länderna ska göra vad de kan för att barnen ska få en bra barndom, skolgång, sjukvård, trygghet, mat och kärlek.

”Inget barn ska diskrimineras utifrån kön, etnicitet, språk, religion, föräldrars politiska tillhörighet, fattigdom eller funktionshinder.”

Artikel 12 handlar om barns rätt till att påverka och att göra sin röst hörd, att bli tagen på allvar. Handlar om barns demokratiska rättigheter. (Regeringskansliet: 2003).

Barnkonventionen syns i svensk lagstiftning såsom Skollagen och Socialtjänstlagen. Det återkommer även i regeringens handlingsplan för att motverka mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. Sverige har även ratificerat konventionen om avskaffande av all diskriminering av kvinnor och står bakom den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna. I samtliga av dessa finns tydliga utgångspunkter kring vilka individuella rättigheter som staten ska värna om, och det blir tydligt att HRV är viktigt att bekämpa då det utgör ett brott mot de mänskliga rättigheterna.

Föräldrabalken

Även i Föräldrabalken finns vissa regleringar som kan vara ett stöd i arbetet mot HRV:

Föräldrabalken kap 6

1 § Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling.

11 § Vårdnadshavaren har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vårdnadshavaren skall därvid i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta all större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål. (Länsstyrelsen Östergötland: 2008).

Tips! För information om Barnkonventionen på flera olika språk, besök www.nyiostergotland.se

Samverkansgruppen - vilka måste vara med?

Det är viktigt att samverkansgruppen bygger på deltagare från både myndigheter och frivilligorganisationer. **Rädda Barnen/annan barnrättsorganisation** ska vara med för att de har gedigna kunskaper om barns rättigheter. **Socialtjänst och polis** är också ett måste, med tanke på att de bär ansvar för de barn och unga som far illa och är i behov av en myndighetsinsats för att skyddas från övergrepp. Representanter från skolan är också viktiga då de kommer att ha den fortsatta direktkontakten med eleverna efter skolbesöket. De andra samverkansaktörerna finns kvar som stöd, när skolan anser sig vara i behov av det. Andra betydelsefulla aktörer är:

- ▶ Tjejjour, Kvinnojour
- ▶ Ungdomshälsa/ungdomsmottagning
- ▶ RFSL
- ▶ Länsstyrelsen

I övrigt: tänk fritt kring samverkansparter så länge alla har en samsyn kring värdegrunden. Vad gäller övriga frågor om kompetens och krav, se bilaga 1 *Frågor och svar*.

Tips! Det kan vara bra att ha med personal från skolan i projektgruppen.

Projektet – steg för steg

När man valt att arbeta med *Det handlar om kärlek*, utifrån de kriterier som ställts, är det dags att kalla till ett första möte och börja planera verksamheten praktiskt. Innan mötet kan det vara bra att skicka ut kort information om vad projektet *Det handlar om kärlek* handlar om till de som ska samverka. Projektet bygger på ett koncept anpassat för att besöka ungdomar i deras miljö – skolan – men mycket förarbete krävs. I nästa kapitel går det att läsa mer om själva tillvägagångssättet ute på skolor. Nedan är en genomgång av själva organiseringen av projektet–förarbetet. På webbplatsen www.dinarattigheter.se går det också att hämta en PP- presentation som heter ”Att starta ett projekt- hur kommer vi igång”?

Steg 1: Samverkansmöte och planering

- ▶ Tillsätt en styrgrupp som planerar och bestämmer det övergripande i projektet.
- ▶ Diskutera hur alla tänker sig projektet, hur många skolor är rimligt? Vilka årskurser?
- ▶ Projektledare och projektmedel, i sådana fall hur?
- ▶ Hur ska projektet organiseras? Söka projektmedel eller ej? Vilka resurser finns i kommunen som kan vara ett alternativ till att söka projektmedel?

Om projektet är tänkt att finansieras med projektmedel, påbörja då detta arbete i god tid. Fortsätt därefter planeringsarbetet i samverkansgruppen och bolla gemensamt ansökan i gruppen innan den skickas in.

- ▶ Utse någon/några som kan skriva en projektansökan.
- ▶ Kontakta skolorna i god tid!
- ▶ Påbörja arbetet i god tid!

Tips! Många frågar om vad vi gör för att arbeta med föräldrarna. Erbjud gärna en föräldrakväll på den skola ni besöker.

Steg 2: Ytterligare planering

När det står klart om projektet erhåller projektmedel eller inte: nytt möte!

- ▶ Blev projektet utan projektmedel? Kan ni ändå tänka er att genomföra projektet? Hur ska det då organiseras?
- ▶ Om projektet blev utan projektmedel men det ändå kan genomföras - börja med att planera upplägget.
- ▶ Fundera på hur många skolor som ska besökas utifrån att projektet ska vara där en hel vecka.
- ▶ Kontakta skolorna i god tid! Försök att involvera elevvårdsteamerna i det förberedande planeringsarbetet.
- ▶ Gå igenom hur en skolvecka ser ut.
- ▶ Vilka behov finns? Jobba med samsyn och värdegrund!
- ▶ Jobba med värdegrunden i samverkansgruppen genom exempelvis en utbildningsdag i Barnkonventionen och HRV. Testa värderingsövningarna och upplägg i gruppen, för att förstå de processer som startar.
- ▶ Teater eller film under skolveckan? Diskussionsledare efteråt?
- ▶ Finns det någon bra teatergrupp i kommunen? Kan forumteater vara aktuellt?

Tips på film och teater som använts!

- ▶ Film: När mörkret faller, Jalla Jalla, Vingar av glas, Hus i helvete, Skruva den som Beckham.
- ▶ Teater Kurage, Katrineholm, www.teaterk.nu
- ▶ Teater Tropos, www.teatertropos.se

Tips på filmer som använts!

**När mörkret faller, Jalla Jalla, Hus i helvete,
Vingar av glas, Skruva den som Beckham.**

Steg 3: Praktiska detaljer tar form och skolor fastslås

Sedan tidigare har samverkansgruppen enats om hur många skolor som ska besökas samt även initialt kontaktat skolor. I denna fas fastslås vilka skolor det blir och vilka aktiviteter de aktuella kommunernas projekt kommer ha.

- ▶ Föreläsning för skolpersonal om HRV, samt information om upplägget för kampanjen.
- ▶ Samverkansmöten för kontinuerlig information och diskussion av den slutgiltiga planeringen av projektet.
- ▶ Praktiska frågor att avhandla med skolorna: vilken/vilka årskurser ska projektet riktas mot? Vilka utrymmen kan användas, finns aula? Var ska utställningen stå? Hur många vill ha klassrumsbesök? Får projektdeltagarna äta lunch på skolan? Finns det något separat rum till utlåning ifall mer känsliga samtal blir aktuella? Viktigt! Vill lärarna ha något informationspass/föreläsningsspass?
- ▶ Diskutera möjligheten att skolan har en föräldrakväll på temat.
- ▶ Lärarnas roll (med på teater eller ej?).
- ▶ Ska skolveckorna dokumenteras via film eller foto? Se till att lyfta dessa frågor med skolan i god tid, utifrån tillstånd etc.!
- ▶ Beställ kontaktkort och affischer, använd mallar som finns på www.dinarattigheter.se
- ▶ Samla in eventuellt informationsmaterial från de olika samverkansaktörerna.
- ▶ Förbered aulapresentation och klassrumsbesök, träna igenom upplägg.
- ▶ Skriv schema för när de olika samverkansaktörerna finns på plats och när aktiviteterna inträffar.
- ▶ Använd tolkar vid behov, kontakta tolkservice i god tid.
- ▶ Häng upp affischer på skolan innan skolveckan äger rum.

Tips! Var ute i god tid gällande att beställa tryck av material.

Webbplatsen ”Dina rättigheter”

Webbplatsen skapades i syfte att stärka barns och ungdomars tillgänglighet till sina rättigheter. På sidan får de information om sina rättigheter, var de kan vända sig om dessa kränks och annan viktig information. För den som är utsatt för någon form av övergrepp, kan det kännas tryggare att själv få ta del av informationen. Sajten är en förlängning av vad som informerats under skolbesöket och ska vara en naturlig kontaktväg och hjälp för utsatta ungdomar på nätet.

Sidan har inom ramen för den nationella lanseringen av *Det handlar om kärlek* även skapat en gemensam undersida på webbplatsen för andra myndigheter och frivilligorganisationer som vill arbeta med konceptet. Där kan de bland annat finna material och mallar och annan relevant information. Varje enskild aktör som väljer att jobba utifrån *Det handlar om kärlek* har också möjlighet att få en egen sida på webbplatsen för att kunna lägga upp lokala kontaktuppgifter och information. För mer information om tillgång till en egen undersida gå in på www.dinarattigheter.se.

Chatt-jour

Kopplat till den nationella lanseringen finns även en chatt-funktion. Denna kan aktuell kommun som arbetar utifrån projektet använda. Samordning krävs dock för detta. Syftet med chatten är att barn och ungdomar på ett enkelt sätt ska kunna kontakta några av de aktörer som befunnit sig på skolan. Vid användande av chatt-jouren är det viktigt att de som ansvarar för chatten känner sig bekväma i rollen och också finns på plats när chatten är aktiv. Vem, när och hur chatten används är där av väldigt viktigt att fundera kring. Läs mer på www.dinarattigheter.se.

”Att ha en chatt-jour har betytt mycket för oss på Tjejjouren då vi verkligen har ökat antalet kontakter sen vi öppnade den. Många kontaktar oss den vägen efter att ha fått information om oss på skolan.” Tjejjouren i Norrköping

Att kommunicera samma sak

Det finns ett par riktlinjer att följa gällande material och kommunikation när en ny aktör vill arbeta med *Det handlar om kärlek*. Det är viktigt att alla har en enhetlig grafisk profil, för att visa att det är en och samma avsändare. Dessa riktlinjer är:

- ▶ Vid användandet av material ska loggan/siluetten alltid finnas med. Finns att hämta på www.dinarattigheter.se.
- ▶ Namnet *Det handlar om kärlek* och *Kärleken är fri* ska alltid användas i kommunikationen ut till elever och andra aktörer i samhället. Mallar för affischer och kontaktkort finns på www.dinarattigheter.se
- ▶ Hemsidan www.dinarattigheter.se är kopplad till projektet. Den ska användas av dem som väljer att starta upp projektet. Där finns det undersidor för varje ort som är till för att lägga upp lokal information på.

Sammanfattning

- ✓ *Det handlar om kärlek* bygger på tre grundprinciper:
Att möta barn och ungdomar.
Att samverka mellan frivilligorganisationer och myndigheter.
Att arbeta utifrån Barnkonventionen.
- ✓ Var förberedda på problematiken, jobba med värdegrunden så det råder samsyn!
- ✓ Socialtjänst, polis och Rädda Barnen/barnrättsorganisation måste alltid ingå.
- ✓ Viktigt att alla kommunicerar ut samma sak – gemensamt material!

”Fler skolor borde få besök av just det här projektet. Så att barn vet vart de kan gå om de blir utsatta.”
Elev från Mörmoskolan, Hammarö kommun

Konceptet – Kärleken är fri

Konceptet *Kärleken är fri* är själva tillvägagångssättet för hur skolveckorna ser ut. I mötet med ungdomarna kallas projektet *Kärleken är fri*.

I grunden bygger skolveckan på de tre grundprinciperna som tidigare uppmärksammades. Nämligen frivilligorganisationer och myndigheter i samverkan, ett arbete utifrån barnkonventionen utifrån ett rättighetsperspektiv och att vara ute på skolor och möta barn- och ungdomar i deras miljö för att där uppmärksamma dem på deras rättigheter, vad en kränkning kan vara och vad det finns för stöd och hjälp att få. Tillvägagångssättet bygger på en rad olika aktiviteter som ska efterliknas så långt som möjligt i projekten. Projektet kan dock fortfarande genomföras även om inte alla delar genomförs.

Delarna är:

- ▶ Att befinna sig på skolan under en veckas tid.
- ▶ Att alla aktörer är närvarande under veckan, dock ej hela tiden utan utifrån möjlighet.
- ▶ Aulapresentation.
- ▶ Teater/filmvisning.
- ▶ Utställning och informationsbord.
- ▶ Häng i korridoren.
- ▶ Klassrumsbesök med värderingsövningar.
- ▶ Chatt-jour.

På följande sidor kommer de olika delarna att gå igenom steg för steg, med början kring hur ett upplägg inför en skolvecka kan se ut.

Tips på teatrar som använts!

Teater Kurage, Katrineholm, www.teaterk.nu

Teater Tropos, www.teatertropos.se

Upplägg under skolveckorna

Utställning och informationsbord

Under skolveckan ska en utställning finnas med som tar upp frågor om rättigheter, lagstiftning och olika typer av våld och kränkningar. Det finns förslag på utställningstexter på webbplatsen www.dinarattigheter.se. Där finns även en mall för kontaktkortet för *Det handlar om kärlek*.

På kontaktkortet finns information om var barn och unga kan vända sig för stöd och hjälp. Under skolveckan är det tänkt att utställningen och informationsbordet ska vara på plats under hela veckan och fungera som en mötesplats för samverkansaktörerna som är med – och eleverna. Till utställningen kan även en frågetävling kopplas, där eleverna får leta efter svaren i utställningen och sedan lägga sina svar i en låda. Förbered i sådana fall enkäter och en låda att samla dessa i. Mall finns på www.dinarattigheter.se. I slutet av veckan är det lämpligt att dra en vinnare. Ett tips på pris kan vara två biobiljetter.

Aulapresentation

Då utställningen och informationsmaterialet är på plats är det dags för aulapresentationen. Syftet med aulapresentationen är att varje aktör, såväl frivilligorganisation och myndighet, tillsammans introducerar veckan och visar att flera jobbar med barns rättigheter. Någon av aktörerna, eller projektledaren om sådan finns, kan vara huvudansvarig att inleda presentationen med en PP-presentation* och där berätta om upplägget för skolveckan och ge kort introduktion till barns rättigheter. Därefter får en representant från varje verksamhet ett par minuter på sig att berätta om vad de gör och vilket uppdrag de har. Om skolveckan äger rum på en stor skola med många elever kan det bli flera aulapresentationer.

* Förslag på PP till aulapresentationen finns på www.dinarattigheter.se

”Det har varit en förmån att ha projektet här under en hel vecka, annars kommer en aktivitet en dag som sen försvinner. När det blir under en hel vecka vågar eleverna mer.”

Lärare på Djäkneparksskolan i Norrköping

Teater/film

I samråd med skolorna brukar man oftast välja ut en/flera årskurser som riktad målgrupp för skolveckan. Efter aulapresentationen genomförs förslagsvis film/teatervisning. Syftet med teater/film är att ge eleverna en introduktion till HRV och dessutom en grund inför de stundande klassrumsbesöken. Det är rimligtvis de klasser som fått se teater/film som erbjuds klassrumsbesök. Om det finns många klasser i årskursen kan teatern/filmen även behöva visas flera gånger.

Klassrumsbesök

I samråd med lärarna har ramarna för klassrumsbesöken fastställts. Cirka 45-60 minuter/klass anses rimligt. Under klassrumsbesöken används värderingsövningar och ett kort bildspel* med fakta om rättigheter och olika typer av våld. Under denna presentation fokuseras vilka rättigheter barn och unga har i Barnkonventionen, Kvinnokonventionen och lagstiftning, samt om vart de kan söka stöd och hjälp. Ofta sker klassrumsbesöken efter teatern/filmen, vilket gör att det finns en naturlig ingång till diskussionen. Vad tyckte de om teatern/filmen? Känner de igen något av det som hände? Syftet med klassrumsbesöken är att ge eleverna utrymme för reflektion och en fördjupad förståelse för sina rättigheter.

* Förslag på bildspel finns att ladda ner på www.dinarattigheter.se

Viktigt att de som håller i klassrumsbesöken känner sig bekväma med rollen som samtalsledare, och att det genomförs värderingsövningar.

”Diskussioner och samarbete med skolpersonalen/elevhälsoteamet är en viktig del och att skolpersonalen också efter skolveckan ska känna en trygghet i vilka aktörer de kan vända sig till.”

Korridorhäng

Parallellt med klassrumsbesöken ”hänger” aktörerna i korridoren, förslagsvis i närheten av utställningen och informationsbordet så att eleverna kan komma fram och ställa frågor och få information. Eleverna kan också uppmuntras till att läsa utställningen och svara på tävlingsfrågor om aktuellt projekt har en sådan. Syftet med korridorhänget är att skapa ett förtroende och en länk mellan barn och unga och myndigheter och frivilligorganisationer genom det vardagliga mötet.

Om någon berättar om utsatthet

Träder er kommuns riktlinjer in samt den lagstiftning och det ansvar som varje enskild aktör har att utgå ifrån*.

Det kan vara bra att ha en genomtänkt strategi och beredskap inför en sådan situation genom att exempelvis ha ett rum tillgängligt för denna typ av samtal.

* Om ni saknar riktlinjer kan ni ta hjälp av Länsstyrelsen Östergötlands metodstöd för handlings- och samverkansplan. Finns på www.hedersfortryck.se

”Parallellt med klassrumsbesöken så ”hänger” aktörerna i korridoren, förslagsvis i närheten av utställningen och informationsbordet så att eleverna kan komma fram och ställa frågor och få information.”

Upplägg i korthet:

”På plats i skolan”

Sätt upp utställningen och bord med kontaktkort och informationsmaterial. En vecka innan är det bra att man har hängt upp affischerna.

Aulapresentation

Aulapresentationen genomförs. Pågår under cirka 15-30 minuter där varje aktör presenterar sig själva och vilket ansvarsområde de representerar.

Teater/film

Visa teater/film. Lagom längd för teater: cirka en timme.
Lagom längd för film: cirka en och en halv timme.

Klassrumsbesök

Fråga om filmen/teatern. Kunde de relatera till den? Känner de någon som varit med om något liknande? Håll därefter en kortare presentation om rättigheter, lagstiftning och olika typer av våld. Kör värderingsövningar. Mallar finns på www.dinarattigheter.se.

Korridorhäng

Var på plats i korridoren under veckan. Svara på elevernas frågor, dela ut kontaktinformation och uppmana eleverna att ta del av utställningen. Mall finns på www.dinarattigheter.se.

Tips! Det kan också vara värdefullt att träffa föräldrarna. Ett mycket användbart material är metodstödet ”Barnen i våra hjärtan” som parallellt med det här projektet kan användas inom samhällsinformationen eller på föräldramöten.

Uppföljning efter skolveckan

Vilka efterföljande aktiviteter aktuell kommuns version av *Kärleken är fri* får återstår att se.

Ett kontaktkort med information om var (och hur) eleverna kan vända sig för att få stöd och hjälp är dock en del av konceptet. Detta för att synliggöra att samverkan är allvarligt menad och att de verksamheter som deltagit under skolveckan verkligen finns där efter skolbesöket.

Det är viktigt att fundera igenom hur de aktörer som deltar under skolveckan efter besöket kan fortsätta att finnas där som stöd och hjälp för barn och unga som i efterhand vill höra av sig.

Diskussioner och samarbete med skolpersonalen/elevhälsoteamet är en viktig del och att skolpersonalen också efter skolveckan ska känna en trygghet i vilka aktörer de kan vända sig till. Det är också för framtida dokumentation angeläget att dela ut en enkät till eleverna för att följa upp insatserna. Mall finns på www.dinarattigheter.se.

I konceptet *Kärleken är fri* finns det flera efterföljande aktiviteter:

- ▶ Webbplats www.dinarattigheter.se, där varje lokal aktör kan lägga upp sina kontaktuppgifter och ytterligare information om kontaktvägar som finns. Här finns även information om HRV, rättigheter samt olika typer av annat våld. Det går att dölja sitt besök på sidan. Syftet med en hemsida är att barn ofta använder sociala medier för att söka information. Det har därför varit viktigt att ha en sådan funktion. Att kunna dölja att man besökt sidan kan vara viktigt då datorn, och vilka sidor man besökt, kan kontrolleras.
- ▶ Kontaktkortet: med kontaktinformation till alla aktörer som ingått under skolveckan och eventuellt andra lokala/nationella aktörer. Mall på www.dinarattigheter.se

”Skolan är en självklar aktör i samverkansgruppen, de har daglig kontakt med eleverna och finns kvar där när projektet lämnat skolan.”

- ▶ Chatt-jouren: har utvecklats som ett led i att många unga använder sociala medier. När någon kontaktar någon av aktörerna via chatten är de anonyma. Betänk dock om aktuell kommun ska använda den, vem, när och hur. Chatten finns dock öppen nationellt på vissa tider kontinuerligt även om aktuell kommun inte själva väljer att använda denna funktion. Under skolveckan ska eleverna därför informeras om denna kontaktväg!

Att tänka på

- ▶ *Kärleken är fri* handlar om HRV och utgår från ett rättighetsperspektiv! Men det har fått en bred utgångspunkt som tar upp alla barns rättigheter på så sätt inkluderas därmed annat våld och kränkningar!
- ▶ Inför ett klassrumsbesök kan det vara bra att **inte** ange att det ska handla om HRV, dels för att projektet inte enbart berör denna fråga, men även för att det kan påverka negativt. Risken finns att vissa elever i och med detta uteblir från klassrumsbesöket och att vissa grupper kan känna sig utpekade.
- ▶ Vid behov av tolkar, nyttja tolkservice. Kontakta dem i tid!

Sammanfattning

- ✓ Ställ upp utställning och informationsbord.
- ✓ Genomför aulapresentation.
- ✓ Visa teater/film.
- ✓ Genomför klassrumsbesök.
- ✓ Häng i korridorerna.
- ✓ Efterföljande aktiviteter.

Inför ett klassrumsbesök kan det vara bra att inte ange att det ska handla om HRV, dels för att projektet inte enbart berör denna fråga, men även för att det kan påverka negativt.

Erfarenheter och varianter

Flera kommuner har påbörjat ett arbete med att organisera *Det handlar om kärlek* i sin kommun. Då metoden nu blivit till en nationell modell kommer projektet ha möjlighet att nå ut brett. Av de olika kommuner som har organiserat projektet *Det handlar om kärlek* samt konceptet på skolorna *Kärleken är fri* har organiseringen skett på lite olika sätt. Det de har gemensamt är att man utgått ifrån de tre grundprinciperna (se avsnittet om *Det handlar om kärlek*) Nedan följer några exempel på dessa ”varianter” och erfarenheter som gjorts.

Norrköpingsmodellen

Projektet *Det handlar om kärlek* har sin ursprungskärna i Norrköping, kärnan ur det projektet som ligger till grund för denna metodbok. I Norrköping samverkade Rädda Barnen, Tjejjouren, Kvinnojouren, Ungdomshälsan, Närpolisen, Socialtjänsten och Länsstyrelsen. En projektledare anställdes externt för att ta fram, organisera och samordna projektet och erhöll projektmedel från Länsstyrelsen Östergötland. I Norrköping besöktes både högstadie- och gymnasieskolor. Totalt besöktes sex skolor och sammanlagt nåddes cirka 3 000 elever av projektet i Norrköping.

I utvärderingarna visade sig projektet vara väldigt uppskattat, både hos samverkansgruppen och hos eleverna ute på skolorna. Projektet visade också på ett behov som fanns, då barn som levde med olika typer av svårigheter kontaktade några av de olika samverkansaktörerna. I Norrköping utvecklades även chatt-jouren vilka Socialtjänsten, Närpolisen och Tjejjouren turades om att ansvara för.

”Det är bra att både myndigheter och frivilliga organisationer ingår i projektet, då vi har knutit kontakter med varandra som kommer att underlätta framtida samarbete.” Socialsekreterare, Norrköpings kommun

I dagsläget kvarstår Tjejjourens del. Hur ser arbetet i Norrköping ut idag? Samverkansgruppen träffas fortfarande och en effekt av det gemensamma arbetet i projektet är att samverkan upplevs enklare. I Norrköping är ambitionen att fortsätta arrangera en skolvecka per år i fortsatt samverkan mellan de olika aktörerna.

Några röster från Norrköping:

"Jag tycker att det är jättebra. Det är viktigt att unga ser var dem kan vända sig om det är något som händer. Steget känns inte så stort då man träffat dem."

Elev, gymnasiet

"Deras besök var bra. Det handlade om respekt, rättigheter, alla ska behandlas lika och att kärleken är fri."

Elev, högstadiet

Vetlandavarianten

I Vetlanda har ingen extern projektledare anställts. Istället har en resursperson inom skolan avsatts för att samordna projektet i kommunen. Vetlanda har därmed inte sökt några externa projektmedel. En samverkansgrupp har satts samman bestående av skolhälsovård, rektor och IVIK, och med denna som utgångspunkt kom aktörer att bjudas in till att genomföra en skolvecka på Njudungsgymnasiet. Liknande varianter har genomförts på skolor i Örebro och Skellefteå. Några elevers röster från Njudungsgymnasiet i Vetlanda:

”Jag har lärt mig att min kropp är min kropp och jag bestämmer om den...”

Elev, gymnasiet

”Nu vet jag vart jag kan få hjälp och att kärleken är fri”

Elev, gymnasiet

Åtvidabergsvarianten

I Åtvidaberg var kommunen projektägare och initiativtagare till genomförandet av *Det handlar om kärlek*. Här användes en projektledare inom kvinnofridsfrågor för att driva skolveckan som en del av det förebyggande arbetet och det pågående hedersprojektet. Men, kommunen erhöll externa projektmedel som totalt finansierade cirka tio procent av projektledarens tjänst. En styrgrupp sattes samman där projektledaren, skolan, socialtjänsten, Arbetsmarknadsenheten/integration och Närpolisen ingick. Senare utvecklades även en arbetsgrupp inför planerandet av skolveckan. Arbetsgruppen bestod av de aktörer som kom att närvara under skolveckan, projektledaren, Tjejjouren, Kvinnojouren, BRIS, Närpolisen och socialtjänsten.

Åtvidaberg anordnade sin skolvecka på högstadiet, en av två möjliga skolor, och veckan nådde cirka 200 elever mellan årskurs 6-9. Skolveckorna följde det upplägg som utarbetats i Norrköping. Då skolveckan arrangerats fick eleverna fylla i en enkät. I denna framkom att merparten av eleverna var positiva till insatsen och merparten hade också förstått innebörden av

”När det kommer till de olika samverkansparterna i projektet kan vi konstatera att både förtroendet och kunskapen efter projektveckans genomförande ökat för alla instanser” Projektledaren i Karlstad

besöket; dels att budskapet var att ”kärleken är fri” men också att fokus låg på ett rättighetsperspektiv och att det fanns en tonvikt på hedersrelaterat våld. Några av kommentarerna eleverna lämnat är:

”Det var bra och intressanta. Det handlade om att få information om kärlek och rättigheter”

Elev, högstadiet

”Mycket bra, man lärde sig om att kärleken är fri”

Elev, högstadiet

Årvidaberg idag? Kommunen har som ambition att fortsätta bedriva skolveckor återkommande under varje läsår på både högstadiet och gymnasiet.

Skolan

Enligt ovan framgår att det finns olika sätt att organisera projektet på. Även skolan kan fungera som initiativtagare till att projektet kommer till deras skola. Skolans roll kan vara att få bjuda in och vara budbärare av idén till de aktuella myndigheter och frivilliga som finns på orten. Det kan ju vara möjligt att det redan finns ett nätverk som kan fungera som grund för en samverkansgrupp. Om skolan tar ett sådant initiativ är det viktigt att det följer riktlinjerna för *Det handlar om kärlek*, det vill säga att skolan ser till att bjuda in olika aktörer, både frivilliga organisationer och myndigheter, så att samverkanskravet uppfylls samt att efterleva de andra kraven, arbeta utifrån barnkonventionen och möta barn och unga. Samverkan utgör kärnan i *Det handlar om kärlek* och är det som gör projektet unikt i relation till andra metoder och material för att jobba förebyggande. Skolan är en självklar aktör i samverkansgruppen, de har daglig kontakt med eleverna och finns kvar där när projektet lämnat skolan.

Det finns annat material som skolan kan använda sig av om det inte går att genomföra *Det handlar om kärlek*. Några tips är: *Ses offline?* (Ungdomsstyrelsen), *Var går gränsen?*, (Brottsförebyggande rådet).

”Jag tycker projektet var jättebra. Tack för denna vecka!”

Elev årskurs 8, Mörmoskolan, Hammarö kommun

Värderingsövningar

Under skolveckans klassrumsbesök används värderingsövningar. Nedan följer en genomgång av olika varianter av övningar samt ”därefter-övningarna”. De olika varianter som ingått är heta stolen, oavslutade meningar, ”kärleksmanifestet”, fyra hörn, fallfrågor, dilemmasaga, diskussionsfrågor och rangordningen. Syftet med att använda värderingsövningar är att eleverna själva ska få komma till tals och reflektera kring olika frågeställningar. Lagg gärna till egna exempel och övningar! Inför användandet av värderingsövningar kan det vara bra att ha provat dessa själva samt att den som genomför övningarna i klassrummet känner sig bekväm i denna roll. Ett tips är att även titta närmre på de olika artiklarna i Barnkonventionen samt de artiklar som berör våld och kränkningar, 19-34, som kan vara användbara. De omnämns i bildspelet som innefattas i klassrumsbesöken. Mer information finns på www.dinarattigheter.se.

Heta stolen

Alla sitter i en ring på en varsin stol. En extra stol står i ringen. Den som leder övningarna kan sitta med i ringen och läsa upp påståenden, men deltar inte i själva övningen. Om eleverna håller med om påståendet reser de sig och byter stol. Håller man inte med ska man sitta kvar. Därefter frågar ledaren några av de som reste sig hur de tänkte och därefter några av de som satt kvar hur de tänkte. Det är upp till ledaren att bestämma hur många som får ordet och om det ska bli en större diskussion eller inte. Gå sedan vidare med ett nytt påstående.

Fyra hörn

I den här övningen ges eleven fyra alternativ att välja på. Ledaren kan välja om det är bäst att sätta upp lappar med de olika alternativen på i fyra olika hörn, eller om det räcker med att peka ut de fyra hörnen som finns att välja på. Läs upp ett påstående. Oftast är det här lite längre påståenden än i exempelvis Heta stolen. Peka sedan tydligt ut vad de

”Syftet med att använda värderingsövningar är att eleverna själva ska få komma till tals och reflektera kring olika frågeställningar.”

olika hörnen representerar för alternativ och upprepa det en extra gång. Om någon står själv i ett hörn kan ledaren ställa sig hos denna som stöd. Efter varje uppläst påstående frågar ledaren några från varje alternativ varför de valt som de gjort. Läs sedan ett nytt påstående.

Oavslutade meningar

Låt eleverna sitta i en ring. Läs upp ett påstående och låt en av deltagarna fylla i slutet av meningen. Läs ett nytt påstående för nästa person tills alla i ringen har fått uttala sig. Eleverna ska svara det första de tänker på och inte sitta och fundera en längre stund. Kommer eleven inte på något är det okej att säga pass och få en ny mening. Om det inte funkar med den meningen, gå vidare till nästa person.

”Kärleksmanifestet”

I ”Kärleksmanifestet” sitter eleverna återigen i en ring. Ledaren har ett kuvert med lappar i. På lapparna står det olika meningar. En elev i ringen får ta en lapp och läsa den och snabbt ta ställning till påståendet. Därefter öppnas för diskussion där de andra eleverna kan säga sitt. Håller de med? Varför/varför inte? Låt sen ytterligare en elev dra en lapp och kör så många lappar som känns bra.

Fallfrågor

Dela in eleverna i mindre grupper och dela ut de olika ”fallen”. Låt eleverna få prata ihop sig en stund och låt därefter grupperna redovisa vad de kommit fram till i de olika fallen. Lyft särskilt fram nyanser. Håller ni med grupp 1? Varför? Varför inte?

Dilemmasaga

Läs upp berättelsen för eleverna och be dem sedan att välja vem av de olika aktörerna som de tycker bär mest skuld till det som inträffar i berättelsen. Tycker de olika? Ställ följdfrågor!

Tips! Du hittar mallar för övningarna på sidan 67-81 samt på www.dinarattigheter.se

Diskussionsfrågor

Dela in eleverna i diskussionsgrupper och ge dem en stund att diskutera i gruppen. Låt därefter varje grupp komma till tals.

Rangordningen

Dela ut ett papper till varje elev där de sedan på egen hand får skatta de olika alternativen. Dela sedan in dem i grupper och låt dem diskutera med varandra hur de har valt för att sedan lyfta fram reflektioner från de olika grupperna i helklass.

Att tänka på när du leder värderingsövningar

- ▶ Det finns inga rätt eller fel, alla har rätt att säga och tycka som de gör. Säg detta till eleverna innan ni börjar!
- ▶ Håll dig neutral, kopplingen till rättigheter och lagstiftning finns ändå med hela tiden.
- ▶ Ställ följdfrågor. Få eleverna att motivera och argumentera för sin åsikt!
- ▶ Övningar kan ta tid – välj därför ut några och ha några i reserv om det behövs!
- ▶ Den som leder övningarna bör känna sig trygg i rollen!

”Det finns inga rätt eller fel, alla har rätt att säga och tycka som de gör. Säg detta till eleverna innan ni börjar!”

Kontaktinformation, stöd & hjälp

Förutom de nedanstående stöd- och hjälpinstanserna har varje kommun ett ansvar och en skyldighet att stödja och hjälpa våldsutsatta. Det går därför även att kontakta polisen i din kommun, socialtjänsten eller en skolsköterska/kurator på skolan.

BRIS

BRIS är en organisation som bistår barn som far illa och utgår från deras behov. Du som är upp till 18 år kan anonymt ringa och prata med vuxna på BRIS. Det syns aldrig på din telefonräkning att du har ringt till Barnens Hjälptelefon och BRIS betalar samtalet. Alla vuxna på Barnens Hjälptelefon har tystnadsplikt.

Barnens Hjälptelefon: 116 111

Webbplats: www.bris.se

Elektra

Elektra är en organisation som arbetar med tjejer och killar som lever i hedersrelaterat förtryck och konflikter. Elektra erbjuder stödjande samtal via telefon och e-post. Både killar och tjejer kan vända sig hit.

Läs mer på webbplatsen: www.elektra.nu

Kvinno- och tjejjourer

Hos tjej- och kvinnojourer kan du som ringer välja att vara anonym. Alla jourkvinnor har tystnadsplikt.

Webbplatser: Sveriges kvinnojourers riksförbund: www.kvinnojour.com

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige: www.roks.se

Tjejjourer: www.tjejjouren.se

Linna-mottagningen

Linna-mottagningen har öppen mottagning för ungdomar 13-25 år som är utsatta för hedersrelaterat förtryck, hot eller våld.

Jourtelefon: 020-40 70 40

RFSL

RFSL Rådgivningen Skåne ger stöd och råd till den som är utsatt för hedersrelaterat våld på grund av sexuell läggning. De har en telefonjour och ska starta en stödgrupp.

Webbplats: www.heder.nu

Rädda Barnen

Rädda Barnen är en organisation som kämpar för barns rättigheter genom att väcka opinion och stödja barn i utsatta situationer. De har en särskild webbplats för flickor som lever i dubbla kulturer och som tvingas att leva ett liv som de inte vill leva. Telefon, växel: 08-698 90 00

Webbplats: www.flicka.nu

Egna kontakter:

Röda Korsets ungdomsförbund

Röda Korsets ungdomsförbund bedriver verksamheten Jourhavande Kompis som arbetar direkt med barn och ungdomars trygghet. Det är en telefonjour, dit du kan ringa anonymt när du behöver prata med någon. De som svarar är unga och de har 100 procents tystnadsplikt.

Jourhavande kompis: 020-222 444

Webbplats: www.rkuf.se

Systerjouren Somaya

Systerjouren Somaya är en kvinnojour med mer än tio års erfarenhet av att särskilt möta kvinnor med utländsk härkomst och kvinnor med muslimsk bakgrund. De ger råd, stöd och hjälp till självhjälp via jourtelefonen som har öppet alla dagar 9-16. De har tre skyddade boenden varav ett boende är särskilt för kvinnor med hedersrelaterad problematik. De talar över 30 språk.

Telefon: 020-81 82 83

Webbplats: www.somaya.se

Tänk om!

Tänk om! är en ideell förening som bildades 2009 för att arbeta med upplysning, information, debatt och behandling av personer som drabbats av hedersrelaterat förtryck och våld. Framförallt fokuserar Tänk om! som första förening på frågorna hedersvåld – missbruk – kriminalitet – självdestruktivitet och lyfter dess möjliga kopplingar.

Läs mer på www.tankom.net eller kontakta dem på 0736-982382.

Egna kontakter:

Nationella kvinnofridslinjen

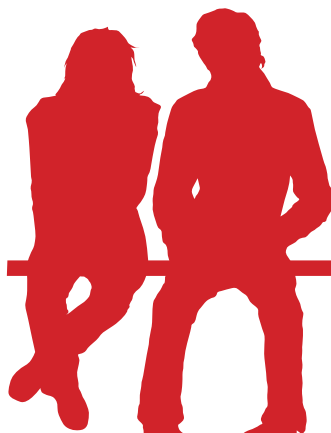
Nationellt stöd och hjälptelefon öppen dygnet runt. Du ringer gratis och har rätt att vara anonym. Det finns möjlighet till stöd på olika språk. Det går att dölja att du besökt deras webbplats.

Jourtelefon: 020-50 50 50

Webbplats: www.kvinnofridslinjen.se

Kontaktuppgifter till projektdeltagare och andra aktörer:

Aktuella kontaktuppgifter till projektledare och projektdeltagare finns på www.dinarattigheter.se

Egna kontakter:

Förslag/Tips på annat material

Litteratur/informationsfoldrar:

Alfakir, Nabila, *Föräldrasamverkan i förändring – handbok för pedagoger*, 2010

Baladiz, Dilek, *I hederns skugga: de unga männens perspektiv*, 2009

Delir, Melissa, *Vilsen längtan hem*, 2009

Delir, Melissa, *Tack för att du finns*, 2010

Dervish, Nima & Gångör, Emre, *Varför mördar man sin dotter?*, 2009

Högdin, Sara, *Utbildning på (o)lika villkor*

Länsstyrelsen Uppsala, *När man krockar: ett handläggningsstöd för socialtjänsten om hedersrelaterat våld och generationskonflikter kring traditioner, seder och bruk*, 2008

Schlytter, Astrid, *Rätten att själv få välja: arrangerade äktenskap, kön och socialt arbete*, 2004

Swanberg, Lena Katarina, *Hedersmordet på Pela*, 2003

Wikan, Unni, *En fråga om heder*, 2004

Wikan, Unni, *Om heder*, 2008

Ungdomsstyrelsens informationsfolder, *Får jag gifta mig med vem jag vill?*, 2010

Hemsidor:

www.rb.se

www.rbuf.se

www.hedersfortryck.se

www.regeringen.se/hedersfortryck

www.lansstyrelsen.se

www.dinarattigheter.se

www.tjejjourennorrkoping.se

www.polisen.se

www.elektra.nu

www.flicka.nu

www.heder.nu

www.linna.se

www.skolutveckling.se

www.roks.se

www.kvinnojour.com

www.somaya.se

www.okejsex.nu

Metodmaterial:

Om skolan vill arbeta vidare med sina elever och/eller föräldrar efter skolbesöket, så finns det annat material som kan användas.

Se olika tips nedan.

Brottsförebyggande rådet, *Var går gränsen?*, 2007.

Länsstyrelsen Östergötland, *"JAG"! Om flickors livsutrymme*, 2004.

Rädda Barnen och Rädda Barnens ungdomsförbund har flera samtalsgruppsmaterial för ungdomar, till exempel *Ellen*, *Allan* och *Coolt med koll*. Besök webbplatserna för mer information www.rb.se och www.rbuf.se.

Ungdomsstyrelsen, *Genvägar till jämställdhet*, 2003.

Ungdomsstyrelsen, *Ses offline?*, 2009.

RFSL Ungdom, *Bryt: ett metodmaterial om normer i allmänhet och heteronormen i synnerhet*, Forum för levande historia, 2008.

Sherefay, Sonia, *Barnen i våra hjärtan: För att stärka föräldrarnas roll i det mångkulturella*, 2002.

"Det finns ingen anledning att ställa olika typer av våld mot varandra. Låt oss istället ha de mänskliga rättigheterna som utgångspunkt för vad varje människa borde ha rätt till och skydd från."

Referenslista

Dervish, Nima & Güngör, Emre, *Varför mördar man sin dotter?*, 2009.

Folcker, Annika, "Hedersförtryck begränsar många unga" i Dagens nyheter, 2009-04-14.

Länsstyrelsen, *Om våld i hederns namn: om våld i hederns namn och om skyldigheten att se och hjälpta utsatta*, 2008.

Mediarådet, *Unga & medier*, 2008.

Regeringens handlingsplan mot mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och våld i samkönade relationer, 2007.

Regeringens skrivelse 2009/10:229. Handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja, 2010.

Regeringskansliet, *Barnets rättigheter: en lättläst skrift om konventionen om barnens rättigheter*, 2003.

Ungdomsstyrelsens rapport, *Gift mot sin vilja*, 2009.

Sherefey, Sonia, *Barnen i våra hjärtan: för att stärka föräldrarnas roll i det mångkulturella*, 2002.

Stockholms universitet, *Oskuld och Heder – en undersökning av flickor och pojkar som lever under hedersrelaterad kontroll i Stockholms stad*, Schlytter, A mfl, 2009.

Citat tagna ur Sammanställning av skolenkät från det lokala projektet i Åtvidabergs kommun, 2010.

Citat tagna ur Sammanställning av förstudie från det lokala projektet i Karlstad/Hammarö kommun, 2010.

Citat tagna ur Sammanställning av skolenkät från det lokala projektet i Linköpings kommun, 2010.

www.hedersfortryck.se

www.pelafadime.se

www.nyiostergotland.se

"Skitbra, det handlade om kärlek."

Tjej årskurs 7, Åtvidaberg

Bilaga 1: Frågor och svar

Här nedanför har de mest aktuella frågor som kommit upp under projekttiden besvarats. Det är bland annat frågor som är ställda av andra myndigheter/frivilligorganisationer som är intresserade av projektidén, men även av de lokala projektledare som kom att anställas för att driva projektet lokalt på andra orter. När hemsidan benämns i texten, menas det www.dinarattigheter.se.

Finns det en gemensam utvecklad enkät att använda i skolor?

Det finns mallar för enkäter på www.dinarattigheter.se.

Hur gör vi för att inkludera killperspektivet?

Killperspektivet finns med i utställningens texter på så vis att heteronormen och kravet på att vakta familjens kvinnor tas upp. I klassrummen har Norrköping även alltid haft med minst en övning ur HBT-perspektiv, och minst en ur killperspektiv. De teaterföreställningar som vi valt att ha med i projektet har också visat på både tjejers och killars utsatthet. Ett urval av Norrköpings värderingsövningar och material finns på hemsidan, men om man finner dessa otillräckliga står det varje projekt fritt att komplettera. Det går även bra att ändra i utställningens texter, som också finns på hemsidan, så länge man inte förlorar fokus på barn och ungdomars rättigheter.

Är chatten nationell?

Chatt-jouren kommer bli nationell, som ett försök. Om det inte fungerar får idén revideras. Lista med kontaktuppgifter, för att kunna forsla kontaktsökande vidare till instanser i den egna regionen, håller på att upprättas. Vilka tider och orter som ansvarar för MSN-jouren kommer att finnas på www.dinarattigheter.se.

Ett år är kort tid – hur möter vi efterfrågan?

Varje lokalt projekt får arbeta med att implementera frågan i sin egen kommun. Projektidén kommer att utvecklas under våren 2011 för att finna en lösning för en hållbar utveckling av konceptet. Tanken är att få metoden/konceptet att drivas helt utan eller med mindre projektmedel.

De yngre barnen – hur kan de inkluderas?

Norrköping har endast bevisat en skola med blandade åldrar. De yngre eleverna har då fått delta i vår tävling och samtalat med oss i korridoren. Projektets målgrupp är från början för årskurs 7-9, samt gymnasiet.

”Mycket bra och roligt när polisen kom till oss.”
Kille årskurs 8, Linköping

Koncept för hur skolorna ska jobba vidare själva efter projektets slut?

Projektet tar inte fram något specifikt material för vidare arbete. Men tipsa gärna om *Ellen*, *Allan* och *Coolt med koll* när ni är ute på skolorna. Flera skolor har efterfrågat något mer efter våra besök i skolor i Norrköping.

För mer information om *Ellen*, *Allan* och *Coolt med koll*, besök www.rb.se och www.rbuf.se.

Har projektledarna någon utbildning i hedersfrågan?

Detta är en fråga för de som rekryterar. Självklart ska projektledarna ha god kunskap om frågan, men viktigt är att projektledaren kan leda och driva projektet framåt samt hålla ihop en samverkansgrupp. Experter på frågan finns oftast i samverkansgruppen eller kan bjudas in till föreläsningar för elever och lärare.

Vilka ska vara klassrumsrepresentanter? Hur säkerställer vi kvaliteten?

De som är i klassrummet måste känna sig bekväma med att leda diskussionsövningar samt kunna skapa ett tillåtande samtalsklimat. Man bör själv ha testat värderingsövningarna i gruppen och ha kunskap om Barnkonventionen. Rädda Barnen erbjuder kontinuerligt kurser i Barnkonventionen.

Uppföljningsträffar för projektledare?

Det finns en tanke om fortsatta uppföljningsträffar men det är en ekonomisk fråga och beror på framtida projekt pengar.

Hur ska de som inte kommit igång alls arbeta? Hur hjälper vi er?

Information och material finns på hemsidan om hur man bland annat kan komma igång. Kontakta även gärna varandra i närliggande kommuner inom samma region.

Hur kan andra organisationer än Rädda Barnen vara projektägare?

Projektet bygger på samverkan mellan frivilligorganisationer och myndigheter. Båda dessa ska finnas representerade i projektet. Däremot spelar det ingen roll om det är en myndighet eller frivilligorganisation som är projektägare. I Jönköping är exempelvis polisen projektägare. Det som är viktigt är att aktörerna som ingår i projektet ska ha en gemensam värdegrund för barns och ungdomars rättigheter.

”Norrköping har alltid haft med minst en övning ur HBT-perspektiv, och en ur killperspektiv.”

Tryckerier, kostnader, ändringar i loggan, teatergrupp-tips?

Mediakontoret i Norrköping trycker upp kontaktkort och affischer, efter en fastställd mall. Varje region/ort sänder sina kontaktuppgifter och datum till Mediakontoret som för in dessa. Övriga ändringar i design är inte tillåtna. Vilka teatergrupper som finns varierar lokalt. Vad gäller teatergrupp tipsar Norrköping om Teater Kurage och Teater Tropos.

(se www.dinarattigheter.se för kontaktuppgifter) Vilka resurser som finns på teaterscenen varierar lokalt. Fler förslag tas tacksamt emot och publiceras på hemsidan. Tills vidare rekommenderas att man tar kontakt med närliggande kommun, som också bedriver projektet, för utbyte av förslag.

Hur bör samverkansgruppen fungera i klassrummet?

Olika aktörer var och en för sig, eller tillsammans?

Projektiden bygger på samverkan. Därför bör vi kunna stå tillsammans i klassrummet och visa att vi samarbetar kring barns och ungdomars rättigheter. Ibland är detta dock svårt att genomföra praktiskt. Det är då upp till varje projektledare att ta ställning hur upplägget ska genomföras.

Hur fördelar man uppgifter i samverkansgruppen?

Det är upp till varje projektledare att delegera. Ett tips från Norrköping är att fördela ansvaret efter aktörernas resurser och förmåga. Tjejjouren hade god vana i att hålla klassrumsbesök och var därför huvudansvariga för dessa, men en representant från varje organisation fanns alltid på plats i klassrummet. Alla som har velat och känt sig kompetenta nog att besvara frågor har tagit ansvar för att besvara medias frågor.

Kan vi driva projekt utan avlönad projektledare?

Det behövs någon som håller ihop projektet och samverkansgruppen. Däremot behöver projektledaren inte vara avlönad som just en sådan. I Åtvidaberg var till exempel en person på socialtjänsten anställd för ett annat projekt men fick använda sin arbetstid till att leda projektet.

Gemensam PowerPoint?

Förslag på klassrumspresentation och aulapresentation, som användes i Norrköping, finns på hemsidan. Den är fri att användas men kan också omarbetas för lokala behov.

”En förutsättning för att arbeta utifrån grundidén med Det handlar om kärlek är att socialtjänst och polis finns med i samverkansgruppen tillsammans med en frivilligorganisation.”

Skapa en enhetlig förkortning?

Förkortningen som *ska* användas är DHK.

Dela med sig av material? Kontaktuppgifter? Plattform?

Hemsidan är under uppbyggnad, men målet är att man ska kunna logga in och dela med sig av material och kontaktuppgifter.

Hur får man samarbetet att fortleva efter projektet?

Norrköping erfar att det uppstår naturliga kopplingar och beröringspunkter mellan de samverkande aktörerna, vilket leder till fortsatt samarbete. Just nu återsamlas Norrköpings deltagare för att se hur man kan arbeta vidare utifrån de erfarenheter av samarbete som projektet givit.

Vilka samverkanspartners måste vara med, och vilka är acceptabla?

Många aktörer är tänkbara. Kravet är att det ska vara både myndigheter och frivilligorganisationer som samverkar och att de ska stå för en gemensam värdegrund kring barns och ungdomars rättigheter. En förutsättning för att arbeta utifrån grundidén med *Det handlar om kärlek* är att socialtjänst och polis finns med i samverkansgruppen tillsammans med en frivilligorganisation med ett tydligt barnperspektiv – exempelvis Rädda Barnen.

Är projektet inte detsamma som *Ellen* och *Allan* eller *Coolt med koll* (Rädda Barnens projekt, läs mer på www.rb.se och www.rbuf.se)?

Nej! *Ellen*, *Allan* och *Coolt med koll* är inte ett samverkansprojekt. De andra projekten bygger på samtalsgrupper under en längre tid.

Hur sker urvalet av skolor som deltar?

Ett tips är att erbjuda lärarna en föreläsning så de vet vad vi kommer tala om. Norrköping skickade en förfrågan till skolor och hade möjlighet att komma till de som nappade. Sedan anmälde fler skolor intresse när ryktet om projektet spred sig. Det finns ett värde i att prioritera skolor som har IVIK- och IK-klasser.

Kan vi ta fram ett material att lämna till skolorna för fortsatt arbete?

Just nu finns ingen plan för att ta fram ett gemensamt material till skolorna. Tills vidare får varje lokalt projekt ta fram material om det finns intressen. Som fortsatt arbete kan *Ellen*, *Allan* och *Coolt med koll* erbjudas. Hänvisa gärna till hemsidans material.

Tips! För mer information om tillgång till en egen undersida gå in på www.dinarattigheter.se

Göra en nationell sammanställning?

Den nationella samordnaren gör en slutrapport för det nationella projektet till Länsstyrelsen Östergötland i februari 2011.

Tips på upplägg för kick off?

Det finns ett stort värde i att svetsa samman gruppen på olika sätt. Vi i Norrköping valde dels att se de filmer vi funderade på att visa eleverna tillsammans, som en filmkväll. Vi åkte även go-cart och åt middag tillsammans. Ett tips är att alla samlas och genomför de värderingsövningar man tänker använda sig av i klassrummet.

Minsta gemensamma nämnare? Vad krävs för att säga att man arbetar med Det handlar om kärlek? Vem kontrollerar det?

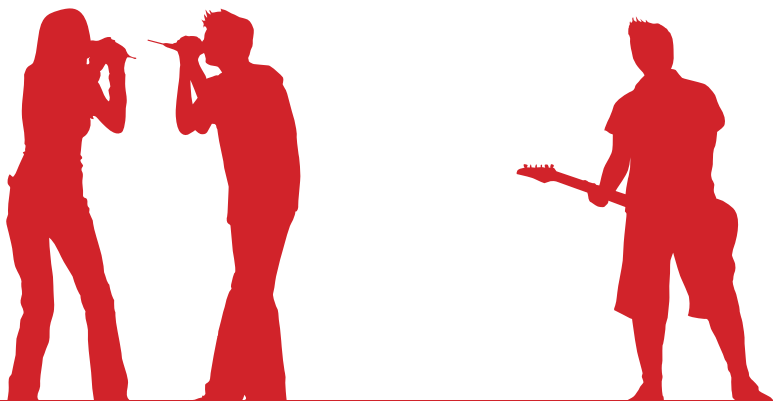
Minsta gemensamma nämnare för att få säga att man arbetar med *Det handlar om kärlek* är att man utgår ifrån de tre grundprinciperna:

- att möta barn och ungdomar i deras vardagsmiljö, det vill säga skolan
- att samverka mellan frivilligorganisationer och myndigheter
- att arbeta utifrån Barnkonventionen

Dessa står skrivet i de nationella riktlinjerna som finns med i den här metodboken.

Finns information på Rädda Barnens medlemsportal?

Ja! Gå gärna in och kolla på www.rb.se och klicka på medlemsportal.

Bilaga 2: Erfarenheter från projektet i Norrköping

Under 2009 besökte ursrungsprojektet i Norrköping sex skolor, tre högstadieskolor och tre gymnasieskolor. Sammanlagt träffade projektet cirka 3 000 elever. Projektet hade flera direktkontakter med elever som behövde stöd eller råd. På chatten fick man 108 kontakter under 2009.

Uppskattat projekt

När projektet besökt olika skolor är det sammantagna intrycket att det mottagits positivt av både elever och skolpersonal. Ofta har eleverna kommit fram under korridorhänget och ställt frågor som lett till många intressanta diskussioner. Många har läst informationen vid utställningen och tagit kontaktkort. Klassrumsbesöken har lett till många bra diskussioner och skratt.

Lärarna och skolledningen har visat att de uppskattat att vi besökt skolan.

Ett projekt som behövs!

Vid flera tillfällen under skolbesöken, både under klassrumsbesöken och ute i korridorerna, har elever kommit fram och berättat om någon som de vet är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck. Ofta är dessa klasskompisar till dem själva. Vid några tillfällen har även unga tjejer som är utsatta själva kommit fram till någon av aktörerna i korridoren och velat prata mer enskilt. På MSN-jouren har samtliga av de verksamheter som haft ansvar för jouren fått frågor och kontakt med barn och unga. Här har inte bara problematiken kring hedersrelaterat våld och förtryck kommit upp, utan även våldtäkt, självskaдебeteende, ätstörningar och andra frågor.

Projektet verkar därför fylla en viktig funktion, och då särskilt de aktörer som ingått i projektet som barn och unga uppenbarligen har känt ett förtroende för och därefter vågat vända sig till. Det verkar också som om aktörerna fått fylla ett behov genom att vara där för att lyssna. Kanske har barn och unga inte vetat vart de kan vända sig? Kanske har de fått ett ökat förtroende för de aktörer som varit med ute på skolorna? Kanske en kombination av båda dessa?

”Vid flera tillfällen under skolbesöken, både under klassrumsbesöken och ute i korridorerna, har elever kommit fram och berättat om någon som de vet är utsatt för hedersrelaterat förtryck och våld.”

Ett projekt som ger effekter och fyller en funktion

Att få informera barn och unga om vad våld är, att de får diskutera sina rättigheter och får information om var de kan vända sig för stöd och hjälp är ovärderliga effekter av projektet. En ytterligare effekt är att det i Norrköping finns en god samverkan mellan olika aktörer som tillsammans kan arbeta både förebyggande och i det akuta skedet. Detta är en positiv effekt som tas med in i framtiden.

Chatt-jouren

Chatt-jouren har varit en av de huvudsakliga efterföljande aktiviteterna i projektet. Ibland har det varit svårt att sitta och chatta av olika anledningar. Det är svårt att veta vad man ska svara och det kommer ibland upp frågor som man inte räknat med. Tjejjouren har försökt att lösa det genom att de alltid suttit och chattat två och två. För de andra verksamheterna har denna del ibland upplevts svår på grund av tidsskäl. För Polisens del ligger svårigheten i att de har en skyldighet att utreda brott. Chatt-jouren har visat sig vara ett viktigt verktyg även om den ibland visat sig svårhanterlig.

Sociala medier är något som barn och ungdomar använder sig mycket av, det är också en arena där vuxna kan och bör befinna sig på (Mediarådet: 2008). På vilket sätt och i vilken omfattning kanske måste diskuteras och prövas vidare, men i projektet har flera barn och ungdomar kontaktat verksamheterna i projektet på detta sätt, vilket visar att det fyller en funktion. För Tjejjouren i Norrköpings del har chatt-jouren inneburit en rejäl ökning av antalet kontakter med unga tjejer.

Reflektioner och svårigheter

I Norrköping har projektet besökt både högstadieskolor och gymnasieskolor och de har upplevts vara angelägna. En erfarenhet som projektdeltagarna fått är dock att upplägget behövt anpassas efter vilken årskurs som besökts. På så sätt att ord byts ut, presentationer förenklas och annat. Vid ett par tillfällen har även tolkar behövt användas. Detta har fungerat väldigt bra. Det är dock viktigt att ha en bra tolk, som inte lägger in egna värderingar i det som diskuteras.

”Det är svårt att veta vad man ska svara och det kommer ibland upp frågor som man inte räknat med. Tjejjouren har försökt att lösa det genom att de alltid suttit och chattat två och två.”

Projektet har ibland stött på motstånd mot att komma och prata med elever som går i svenskförberedande klasser, men då inte från elever utan från lärare som bedömt att det kommer att bli alldeles för svårt för dessa elever. Men, detta har inte alls visat sig vara något problem. Några av de mest engagerade eleverna har varit i de klasser där projektet använt tolk. Ett exempel var när projektet hade med sig forumteater, där eleverna själva skulle bryta in och agera när de ville att handlingen skulle ta en annan riktning. Här var eleverna som använde tolk väldigt engagerade och framåt i att komma upp på scenen, att allt tolköversattes utgjorde inget hinder. Det har projektet valt att göra. Alla barn och unga har rätt att få veta vilka rättigheter de har och vart de kan söka stöd och hjälp. En erfarenhet projektdeltagarna gjort är att presentationerna och teatern tar mycket längre tid att genomföra med tolk. En bra idé är därför att avsätta längre tid än vid presentationer utan tolk.

En ytterligare erfarenhet är att klassrumsbesöken varit väldigt uppskattade. Ofta har det blivit mycket givande och intressanta diskussioner. I vissa klasser har det givetvis varit svårt att få igång diskussioner. Bli inte missnöjda om det inträffar. Fokusera istället på om det går att använda någon annan övning, kanske har eleverna lättare att sitta i mindre grupper än att tala i helgrupp? Ibland kan det finnas en poäng att dela in grupper med tjejer och killar. Känn av stämningen i klassen och var beredd på att justera upplägget.

”Flera elever har uttryckt att de aldrig får prata om sådana här frågor och att de verkligen uppskattat att projektet besökt deras skola.”

På vissa skolor har alla klasser besökts av projektet, på andra vissa utvalda. Lärarna har själva fått välja om och när de ska ha klassrumsbesök. Det är viktigt att få till klassrumsbesök då en del av syftet med projektet annars går förlorat. Ett sätt att försöka komma runt detta kan ske genom att en annan överenskommelse görs, till exempel att rektorn bestämmer att alla klasser av den årskurs som berörs ska ha klassrumsbesök. Men, olika skolor har varit olika engagerade och så kommer det kanske visa sig vara även för er. Oavsett fråga och projekt kommer det alltid vara så. Här är det viktigt att komma ihåg att det ofta betyder oerhört mycket för eleverna att ni finns där och berättar om deras rättigheter och pratar om hot, våld och kränkningar. Flera elever har uttryckt att de aldrig får prata om sådana här frågor och att de verkligen uppskattat att projektet besökt deras skola. Flera elever har uttryckt att de inte kände till vilka rättigheter de har.

En viktig punkt att ta vidare är att samarbetet med elevhälsan bör vara välutvecklat. Det är viktigt att elevhälsan (kurator och skolsköterska) kan följa upp projektet efter att ni lämnat skolan, och att ni känner att de förstått vad det innebär att vara utsatt för HRV. Det är viktigt att skolpersonalen också känner till de olika aktörerna i projektet och att de ser dem som en resurs om det skulle inträffa något bland eleverna på skolan. När man lämnat en skola kan det vara viktigt att följa upp vad som hänt på skolan efter att projektet lämnat dem. Ibland kan detta göras via ett möte med skolpersonalen eller så kan man skicka ut en enkät. Förslag på enkätfrågor finns på www.dinarattigheter.se.

Övningsdel

Heta stolen

- ⊙ Det skulle vara roligt att byta kön för en dag.
- ⊙ Jag tycker att jämställdhet är viktigt.
- ⊙ Jag har blivit diskriminerad på grund av mitt kön.
- ⊙ När man är ihop ska man umgås varje dag.
- ⊙ Det är okej att den jag är ihop med är svartsjuk.
- ⊙ Kvinnor och män är jämställda idag.
- ⊙ Kvinnomisshandel är typiskt för invandrare och alkoholister.
- ⊙ Det är lika vanligt att kvinnor misshandlar och våldtar män.
- ⊙ Föräldrar vet alltid vad som är bäst för sina barn.
- ⊙ Föräldrar lägger sig i för mycket.
- ⊙ Man är vuxen när man fyllt 18 år.
- ⊙ Alla föräldrar är inte bra föräldrar.
- ⊙ Att vara förälder verkar lätt och roligt.
- ⊙ Föräldrar vet oftast allt om sina barn.
- ⊙ Det spelar roll vad ens föräldrar tycker om ens kompisar.
- ⊙ Om mina föräldrar inte tycker om min partner så gör jag slut.
- ⊙ Vänskap kan hålla livet ut.
- ⊙ En god vän kan man prata med allt om.
- ⊙ Vänskap kan konkurreras ut av ett kärleksförhållande.
- ⊙ Killar och tjejer har olika sorters vänskap.
- ⊙ Man kan vara kompis med någon av motsatta könet.
- ⊙ Vänner bör ha samma intresse.
- ⊙ En god vän betyder mer än ett kärleksförhållande.
- ⊙ Vänskap kan vara destruktiv.
- ⊙ Vänner delar på allt.
- ⊙ I all vänskap finns alltid ett beroende.

Läs upp påståenden. Om eleverna håller med om påståendet så reser de sig och byter stol. Håller man inte med ska man sitta kvar. Läs mer på sidan 48.

- ⊙ En vän ska alltid kunna ställa upp.
- ⊙ Bananer är godare än apelsiner.
- ⊙ Tjejer ska lyda.
- ⊙ Killar tar mer plats.
- ⊙ Kärlek kommer efter bröllopet.
- ⊙ Det är viktigt att få välja sin man.
- ⊙ Kvinnan inom Islam är förtryckt.
- ⊙ Kvinnan inom Kristendomen är förtryckt.
- ⊙ Kvinnan i världen är förtryckt.
- ⊙ Utbildning är viktigt.
- ⊙ Jag får den hjälp jag behöver i skolan.
- ⊙ Polisen i Sverige hjälper människor.
- ⊙ Tjejer passar som snickare.
- ⊙ Killar kan bli barnmorskor.
- ⊙ Jag kan tänka mig att ha en manlig gynekolog.
- ⊙ Tjejer skvallrar mer än killar.
- ⊙ Det är viktigt att mamma och pappa tycker om mina kompisar.
- ⊙ Mamma har störst ansvar för sina döttrars uppfostran.
- ⊙ Pappa ansvarar mest för sönernas uppfostran.
- ⊙ Pojkar hjälper till lika mycket hemma som flickor.
- ⊙ Barn ska själva få bestämma vilka kläder de ska ha på sig.
- ⊙ Barn ska själva få bestämma hur de ska se ut i håret.
- ⊙ Sverige är ett fritt land.
- ⊙ Män och kvinnor har lika värde.
- ⊙ Man måste vara kär för att gifta sig.
- ⊙ Jag kommer att uppfostra min barn som jag har blivit uppfostrad.

Fyra hörn

En 16-årig kille ska gå på disco en kväll. Hans 17-åriga syster får bara följa med om brodern ”har koll” på henne, så hon inte får ”dåligt rykte”. Vad tycker du om detta?

1. Det är bara bra att brodern har koll på systemen så att hon inte får dåligt rykte.
2. De kan ha koll på varandra, så att ingen av dem utsätts för något farligt (droger, alkohol, bråk osv.).
3. De kan ta ansvar för sig själva utan att någon av dem håller koll på den andra.
4. Öppet hörn, eget förslag.

En tjej/kille har blivit ihop med en person som föräldrarna tycker mycket illa om. Vad ska hon/han göra?

1. Fortsätta träffa personen utan att dölja det, föräldrarna ska inte lägga sig i vem hon/han träffar.
2. Säga till föräldrarna att det är slut, men fortsätta ses i hemlighet.
3. Inte fortsätta ses. Det är inte värt allt bråk. Hon/han vill att föräldrarna ska tycka om den hon/han är ihop med.
4. Öppet hörn, eget förslag.

**Bestäm ett hörn för varje alternativ
och låt eleverna ta ställning.
Läs mer på sidan 48.**

Du har varit ihop med din partner i snart ett år och ni är jättekära. Han eller hon är ganska svartsjuk, men du tycker att det kan vara gulligt. En kväll när ni har varit på fest börjar ni bråka. Den du är ihop med tycker att du har flörtat med en annan på festen. Ni brukar ha hetsiga diskussioner så det är inget konstigt med det. Men den här gången blir din partner så upprörd att han eller hon puttar dig så att du ramlar. Efteråt börjar din partner gråta, ångrar sig mycket och ber om förlåtelse. Vad gör du?

- 1.** Du förlåter honom eller henne, det var inte så farligt. Din partner ångrar sig ju jättemycket.
- 2.** Du blir förbannad och åker hem till en kompis.
- 3.** Du gör slut
- 4.** Öppet hörn, eget förslag.

I klassen finns en grupp killar som är bråkiga. Tjejerna känner sig rädda och tycker att det är jobbigt att gå till skolan. Vad kan tjejerna göra åt detta?

- 1.** Gå samman och prata med en lärare för att få hjälp.
- 2.** Läraren kan inte göra något. Pojkarna lyssnar ändå inte på läraren.
- 3.** Gå hem och berätta om problemet för att få hjälp av sina äldre syskon.
- 4.** Det är bäst att vara tyst. Berättar man för en vuxen blir det bara värre, då killarna anser att man har skvallrat.
- 5.** Eget förslag.

Oavslutade meningar

Jag tycker om att...

Jag är bra på...

En tjej med bra självförtroende är...

Jag säger ifrån när...

Många dricker alkohol för att vara coola...

Jag är trygg när...

Jag mår bra när...

Det bästa med livet är...

Det bästa med skolan är...

Killar som sminkar sig är...

En tjej som klär sig utmanade...

När jag blir vuxen ska jag...

Husdjur är...

Politik är...

Tjejer som sminkar sig är...

Jämställdhet mellan kvinnor och män...

Det viktigaste för mig är...

Jag skulle vilja...

Frihet för mig är...

Kärlek är...

Rädsla är...

Glädje är...

Ilska är...

Osäkerhet är...

Mod är...

Jag är rädd för...

Jag blir glad när...

Jag blir arg när...

Jag blir ledsen när...

Jag blir osäker när...

Jag känner mig modig när...

Låt eleverna sitta i en ring. Läs upp ett påstående och låt en av eleverna fylla i slutet på meningen. Läs mer på sidan 49.

Dilemmasagan

Lea och Jimmy blir kära i varandra. Lea vet att hennes familj aldrig skulle acceptera Jimmy då dem redan bestämt vem Lea ska gifta sig med. Lea berättar för Jimmy att dem måste fly till ett annat land om de ska kunna vara tillsammans.

Jimmy blir rädd och drar sig ur. Ryktet om Lea och Jimmy har spridit sig på skolan, vilket Leas bror får reda på. Han vet att det kan gå illa för Lea om han berättar för sin familj, men han vet också att det kan gå illa för honom själv om han inte berättar.

Efter ett visst övervägande väljer han att berätta för mamman som sin tur berättar det för pappan och några släktingar.

Familjen säger till Lea att dem ska ha fest, men festen är arrangerad. Ryktet om Leas pojkvän har spridit sig till alla och hennes pappa känner sig skamsen. Lea får välja att hoppa genom fönstret, eller ta tabletter för att det hela ska uppfattas som ett självmord. Lea försöker fly ut genom dörren, men hindras av hennes mamma. Hennes pappa får fatt i henne och med hjälp av släktingarna försöker de knuffa ut henne genom balkongen. I hallen sitter hennes bror och hör allt, men gör inget. Det är tyst i rummet, nedanför balkongen ligger Lea.

Vem bär mest skuld till detta?

- Pojkvännen
- Brodern
- Mamman
- Pappan
- Släktingarna
- Lea

Läs upp berättelsen för eleverna och be dem sedan att välja vem av de olika aktörerna som de tycker bär mest skuld till det som inträffar. Tycker de olika? Ställ följdfrågor! Läs mer på sidan 49.

Fallfrågor

Våld och rykten

På rasten såg jag hur några tjejer knuffade in Amina i väggen. En av tjejerna kallade henne för hora, medan en annan tjej skrek på henne och kallade Amina knäpp eftersom hon är intresserad av en kille. Jag vet att Amina inte har någon kille, utan att allt bara är rykten. Tjejerna är taskiga mot Amina varje dag och slår henne. Jag har sagt till Amina att jag kan prata med hennes föräldrar, men då blir hon rädd. Vem ska jag prata med?

- Lärare på skolan
- Föräldrar
- Polis
- Eget förslag?

Påtvingad kärlek

Min pappa har sagt att min syster ska giftas bort om ett halvår. Jag vet att hon inte vill, mamma verkar inte heller vilja det. Vad kan jag göra?

- Kontakta socialtjänst
- Prata med familjen eller vända mig till andra släktingar
- Låta det ske, finns inget att göra
- Eget förslag?

Dela in eleverna i mindre grupper och dela ut de olika "fallen". Låt eleverna få prata ihop sig och därefter redovisa vad de kommit fram till. Läs mer på sidan 49.

Med vem du vill

Kurt är homosexuell. Han är kär i en kille som han vet är kär i honom också. De kan däremot inte visa det för varandra. Han vet att hans kompisar inte skulle acceptera det. Vad ska han göra?

- Prata med kompisarna
- Ignorera kompisarna och träffa killen
- Eget förslag

Våldtäkt

Jag och min flickvän är på fest, plötsligt hör jag ett skrik från dörren intill. Vi springer in och ser hur två killar ligger på en tjej. Vi skyndar oss och sliter bort killarna från henne. Min flickvän tycker att vi ska ta henne till ett sjukhus, medan jag vill ringa till polisen eftersom det är ett brott. Tjejen vill hem, men vill att vi inte säger något till någon. Vad kan vi göra?

- Kontakta polis
- Kontakta sjukhus/ungdomsmottagning
- Hålla tyst om det som hände
- Eget förslag?

Fler Fallfrågor

Miriam är 18 år och går på gymnasiet. Hon har många kompisar. I hennes klass finns en kille som Miriam är intresserad av. De brukar fika på skolan och ibland skickar de sms till varandra. En dag glömmer hon sin mobil hemma, hennes bror hittar mobilen och läser de sms som killen i skolan har skickat till henne.

Vad tror du/ni kommer att hända? Skriv och berätta, två och två. Redovisa resultatet för varandra i gruppen.

Nadia är 15 år. Hennes mamma och pappa tycker inte om att Nadia har åtsittande tröjor på sig i skolan.

Vad tror ni att Nadia gör åt detta?

- Slutar att använda de kläder som föräldrarna ogillar.
- Tar på sig kläder som föräldrarna tycker om när hon går hemifrån. Packar ner andra kläder i väska och byter om hemma hos en kompis innan hon går till skolan.
- Förklarar för sina föräldrar att hon kommer att använda de kläder hon själv vill ha, och att de måste acceptera detta.

Sheilan är 15 år och går i årskurs 8. Hela hennes klass ska åka på skolresa till Göteborg och sova över en natt. Sheilans pappa och mamma vill inte att Sheilan ska följa med på skolresan. Sheilan är jätteledsen och vill gärna åka iväg med sina klasskamrater.

Hur ska Sheilan lösa problemet?

Skrivövning: Ta ställning i frågan och markera svaret. Diskutera med andra. Läs mer på sidan 49.

Aida är 16 år. Hon har blivit förälskad i en tjej i klassen som heter Johanna. De träffas i smyg men Aida är rädd att hennes bröder ska upptäcka att hon har en flickvän och berätta för föräldrarna.

Vad ska Aida göra?

- Fortsätta att träffa Johanna i smyg även om hon är rädd.
- Göra slut med Johanna eftersom hon vet att hennes föräldrar aldrig kommer att acceptera att hon har en tjej.
- Ta med Johanna hem, presentera henne som en vän.
- Prata med föräldrarna, förklara att det här är vanligt i Sverige och att de inte behöver vara oroliga.
- Be en lärare/kurator om hjälp, för att få råd om hur hon ska göra.
- Eget förslag.

”Kärleksmanifestet”

Det är aldrig tjejens fel

Om en kille vill ha sex med en så
betyder de att han tycker om en

Man ska vänta med sex till efter äktenskapet

Alla behöver bekräftelse

Tjejer och killar ska ha samma sexuella rättigheter

En tjej och en kille som ligger med
många kanske egentligen mår dåligt

En tjej vill inte ha en kille som legat med många

Ett nej är alltid ett nej

Alla har rätt att välja sin sexuella läggning

Killar har större sexuella behov än tjejer

Kopiera sidan, klipp isär och lägg i ett kuvert. Be sedan eleverna dra en lapp slumpvis. Läs mer på sidan 49.

Det är min ensak vem jag har sex med

En tjej om håller på sig är mer intressant för killen

Man har rätt som tjej att spela på sin
sexualitet för att fånga killar

Om en kille vill ha sex med en så betyder
de att han tycker om en

Man ska göra som killen vill

Man ska vänta med sex till efter äktenskapet

Om en kille klär sig utmanande ger han
signaler att han vill ha sex

Det är aldrig tjejens fel

Alla behöver kärlek

Man ska vara kär för att ha sex

**Tips! Övningsdelen och tips på flera övningar
hittar du på www.dinarattigheter.se!**

Diskussionsövningar

Ge exempel på situationer där tjejer och killar, kvinnor och män, upplever att de inte har samma...

- ⦿ Rättigheter
- ⦿ Skyldigheter
- ⦿ Möjligheter

Fundera över varför det är så.

Om vi kunde ändra på en sak som skulle förbättra kvinnors livsvillkor, vad vore i så fall viktigast att ändra för dig?

Tror du att det skulle vara möjligt att ändra på det du/ni kom fram till?

Vad skulle krävas för att det verkligen skulle kunna bli som vi önskat?

Vem bär ansvar för att män och kvinnor ska få möjlighet till lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter?

Dela in eleverna i grupper och låt dem diskutera. Läs mer på sidan 50.

Rangordningen

Vad är viktigast för just dig på en skala från 1-9.

- Rätten att få välja sin egen partner
- Rätten att få gå i skola
- Rätten att få ha fritid
- Rätten att få bra sjukvård
- Rätten att få säga vad man vill
- Rätten att få tycka vad man vill
- Rätten att få tro på vad man vill
- Rätten att få ha föräldrar
- Rätten att få klä sig som man vill

Låt eleverna på egen hand skatta de olika alternativen. Dela sedan in dem i grupper och låt dem diskutera med varandra. Läs mer på sidan 50.

I en resolution i FN:s generalförsamling år 2001 uppmanas medlemsstaterna att hålla följande i åtanke:

”That crimes against women committed in the name of honour are a human rights issue and that States have an obligation to exercise due diligence to prevent, investigate and punish the perpetrators of such crimes and to provide protection to the victims, and that failure to do so constitutes a human rights violation.”

Filmen:

**”Barnets bästa ska
alltid komma i främsta
rummet”**

FN:s konvention om barnets rättigheter, artikel 3